

**DOCUMENT AL BANCII EUROPENE
PENTRU RECONSTRUCTIE SI DEZVOLTARE**

STRATEGIA PENTRU MOLDOVA

Aprobata de Consiliul de Administratie la data de 1 iulie 2003

Traducerea textului original al documentului este facuta de BERD numai pentru convenienta cititorului. Desi BERD a avut grija sa asigure autenticitatea traducerii, Banca nu garanteaza sau confirma corectitudinea traducerii. Contarea pe orice astfel de traducere va fi un risc personal al cititorului. În nici o circumstanta BERDul, angajatii sau agentii sai vor purta raspundere în fata cititorului sau oricarei altei persoane pentru orice incorectitudine, greseala, omitere, stergere, defect si/sau oricare modificare a oricarui continut a traducerii, indiferent de cauza, sau pentru oricare pagube aparute în rezultatul acelorora. În cazul oricarei necorespunderi sau contradictii între varianta Engleza si cea tradusa, varianta Engleza va prevala.

CUPRINS

I. RECOMANDAREA PRESEDINTELUI.....	3
II. STRATEGIA PENTRU TARA.....	7
1. PORTOFOLIUL BANCII.....	7
1.1. Privire generala asupra activitatilor Bancii pâna la momentul actual.....	7
1.2. Impactul activitatii Bancii asupra tranzitiei.....	8
1.2.1. Sectorul financiar.....	8
1.2.2. Sectorul întreprinderi.....	9
1.2.3. Infrastructura.....	9
1.3. Profilul financiar al portofoliului existent.....	9
1.4. Lectii învățate.....	10
1.5. Raportul dintre sector privat /public.....	10
2. MEDIUL OPERATIONAL.....	11
2.1 Situatia privind reforma generala.....	11
2.1.1. Evolutii politice.....	11
2.1.2. Cadrul legislativ.....	11
2.1.3. Sociale.....	12
2.1.4. Mediu.....	13
2.2. Progresul în perioada de tranzitie si reactia economiei.....	13
2.2.1. Conditiiile macroeconomice pentru operatiunile bancare.....	13
2.2.2. Accesul la capital si cerintele investitionale.....	14
2.2.3. Progresul în tranzitie.....	14
2.2.4. Sarcinile perioadei de tranzitie.....	18
3. ORIENTARI STRATEGICE.....	19
3.1. Sectorul financiar.....	20
3.2. Sector întreprinderi.....	21
3.3. Infrastructura.....	22
3.3.1. Sectorul energetic.....	22
3.3.2. Sectorul telecomunicatii.....	24
3.3.3. Sectorul transporturi.....	25
3.3.4. Infrastructura municipala (apa).....	25
3.4. Dialogul politic cu autoritatile cu privire la climatul investitional.....	26
3.5. Administrarea portofoliului.....	26
4. ALTE INSTITUTII FINANCIARE INTERNATIONALE SI DONATORI BILATERALI.....	26
ANEXA 1: EVALUAREA POLITICA.....	28
ANEXA 2: TRANZITIA SISTEMULUI LEGISLATIV.....	31
ANEXA 3: PROBLEME DE MEDIU.....	36
ANEXA 4: INDICATORI ECONOMICI SELECTATI.....	37
ANEXA 5: OPERATIUNILE APROBATE SI PORTOFOLIUL BANCII.....	38
ANEXA 6: PROGRAME ALE ALTOR INSTITUTII FINANCIARE INTERNATIONALE SI ASISTENTA BILATERALA PRINCIPALA.....	40

I. RECOMANDAREA PRESEDINTELUI

Moldova este devotata principiilor unei democratii multi-partite si pluralism în conformitate cu Articolul 1 al Acordului de Creare a Bancii, desi aplicarea acestor principii pe parcursul Strategiei anterioare nu a fost întotdeauna consistenta.

În ultimii doi ani, Moldova a avut o perioada de stabilitate politica relativa, în special în comparatie cu perioada nestatornica precedenta. Frustrarile caracterizate prin ineficienta politica, stagnare economica si coruptie au contribuit la victoria decisiva a Partidului Comunistilor din Moldova în alegerile parlamentare din februarie 2001, care au condus la o consolidare si coordonare politica mai buna. În acelasi timp, procesul de reforme a încetinit.

Economia moldoveneasca a înregistrat rezultate bune pe parcursul ultimilor doi ani, cel mai important dintre ele fiind cresterea economica, sustinuta de progresul în asigurarea stabilitatii macro-economice. Inflatia sa redus considerabil în rezultatul unei gestionari monetare prudente. Cu toate acestea, Moldova ramâne una din cele mai sarace tari din regiune cu cel mai jos nivel de restabilire dintre tarile în tranzitie. Indicatorii sociali sunt mai mici decât nivelul mediu regional. Guvernul intentioneaza sa abordeze aceste probleme prin intermediul Strategiei de Reducere a Saraciei (SRS), care urmeaza a fi finalizata în a doua jumătate a anului curent.

Stabilitatea si cresterea economica pe termen lung continua sa fie amenintate de nivelul înalt al datoriei externe. Tara planifica sa se adreseze Clubului de la Paris în 2003 pentru a obtine o reducere a datoriilor bilaterale. O preconditionie pentru aceasta va fi un program activ al FMI, iar Fondul în prezent nu alocă nimic în cadrul programului sau *Facilitati de Reducere a Saraciei si Crestere Economica* (FRSCE)¹. FMI este îngrijorat de climatul de afaceri, în special de nivelul de interventie a Guvernului si perspectiva fiscala pe termen mediu. Alte probleme, inclusiv cele ce tin de comerț, sunt în proces de a fi solutionate. Banca Mondiala a debursat prima trasa în cadrul Creditului pentru Ajustari Structurale (SAC III), însa alocarea altor doua transe vor depinde de mentinerea de catre Guvern a unui cadru macroeconomic satisfactor confirmat prin acces continuu la fondurile FMI si progres continuu spre îndeplinirea conditiilor transelor respective.

Dezvoltarea de mai departe va mai depinde de implementarea reformelor structurale si îmbunatatirea climatului investitional. Evidenta în acest respect în ultimii doi ani a fost contradictorie. Privatizari importante în domenii cheie asa ca telecomunicatiile si sectorul vinicol, dureaza mai mult decât a fost preconizat, fapt ce retine procesul de restructurare a întreprinderilor. Progresul în reformarea sectorului energetic, desi semnificativ, nu a fost suficient pentru a stopa acumularea datoriilor mari externe (în special pentru gazul importat din Rusia). În sectorul financiar, volumul creditelor a crescut substantial însa accesul insuficient la capital, în special la fondurile pe termen lung, înca mai este considerat de multi antreprenori si Întreprinderi Mici si Mijlocii (ÎMM) drept un impediment principal pentru dezvoltarea afacerilor .

Climatul complicat de afaceri a avut un efect descurajator asupra investitiilor straine si locale. Conform Studiului privind Mediul de Afaceri si Activitatea Întreprinderilor (BEEPS) realizat de BERD si Banca Mondiala, precum si altor studii, succesul Moldovei în îmbunatatirea climatului de afaceri a fost variat. Desi problema saraciei si accesul dificil la piete complica si mai mult sarcina atragerii mai multor investitii, Guvernul a anulat rezultatele unor privatizari anterioare, si drept rezultat importanti investitori straini au parasit tara, în timp ce altii s-au confruntat cu un nivel considerabil de

---

¹ La scurt timp dupa aprobarea acestei Strategii, FMI a anuntat ca nu va mai efectua debursari în cadrul FRSCE care expira în luna decembrie a anului curent. Negocierile pe marginea unei noi Facilitati vor depinde de acordul între Guvern si Fond asupra parametrilor privind reforma economica.

interventii din partea autoritatilor. Coruptia ramâne o problema serioasa. Pe de alta parte, reglementarea buna a ajutat sectorul bancar sa se dezvolte si sa devina unul dintre cele mai puternice din tarile CSI-7.

Prin urmare, perioada Strategiei va include urmatoarele sarcini ale tranzitiei:

- (i) Asigurarea durabilitatii datoriilor.
- (ii) Îmbunatatirea climatului investitional.
- (iii) Accelerarea programului de privatizare, în special în sectoarele de telecomunicatii, energetic, si cel vinicol, prin atragerea investitorilor strategici potriviti, astfel contribuind la reînvierea procesului stopat de restructurare a întreprinderilor.
- (iv) Continuarea reformei sectorului energetic, inclusiv privatizarea întreprinderilor de distribuire a curentului electric ramase în proprietatea statului.
- (v) Aprofundarea intermediarii financiare si îmbunatatirea accesului la resurse financiare pe termen lung pentru sectorul real al economiei.
- (vi) O solutionare a problemei Transnistrene va necesita si abordarea problemelor legate de datoria externa mare si nivelul scazut de reforme a regiunii în cauza.

Activitatile Bancii se vor concentra în special asupra sustinerii dezvoltarii sectorului privat în Moldova, inclusiv sectoarele de infrastructura, însoțite de dialogul politic intens cu autoritatile în vederea îmbunatatirii climatului investitional. Suportul Bancii pentru dezvoltarea infrastructurii va depinde totusi de solutionarea satisfacatoare a problemelor cu care se confrunta proiectele sale existente în sectoarele respective. Tinând cont de situatia precara privind datoria Moldovei, Banca nu anticipa desfasurarea unor noi operatiuni sub garantia statului atât timp cât acestea nu vor fi însoțite de co-finantare suficienta din granturi si vor purta un caracter regional.

Activitatile Bancii vor avea urmatoarele obiective operationale:

- **Sectorul financiar** – Banca se va axa pe (i) acordarea suportului financiar celor mai bune banci locale în forma de investitii în capital si credite, si (ii) extinderea Programului de Facilitare a Comertului (PFC), în scopul consolidarii de mai departe a serviciilor de intermediere financiară. Noi produse financiare asa ca leasingul si creditarea ipotecara vor fi sustinute daca conditiile de reglementare si de piata vor fi favorabile pentru dezvoltarea lor.
- **Sectorul Întreprinderilor** – Banca va cauta posibilitati de a sustine întreprinderile private, în special ÎMM, inclusiv în sectorul agro-business, prin (i) finantare directa, inclusiv de capital, ultima prin intermediul Facilitatii Investitionale Directe (FID), (ii) linii de credit pentru ÎMM si micro-întreprinderi prin intermediul bancilor locale, (iii) mecanism de plasare a riscurilor în colaborare cu bancile locale; (iv) crearea unui Program de Certificate de Depozit Agricole, si (v) extinderea programului Managementul TurnAround (TAM) si crearea unui program de Servicii de Consiliere în Afaceri (SCA). Banca va mai continua sa sustina proiecte ce tin de Investitii Straine Directe (ISD) si privatizare.
- **Servicii comunale publice** – Exista o necesitate mare de a dezvolta sectorul energetic. Implicarea de mai departe a Bancii în acest sector va depinde de solutionarea satisfacatoare a problemelor actuale importante, care afecteaza privatizarile anterioare a unor retele de distribuire a energiei catre Union Fenosa. Noi proiecte private vor depinde de asigurarea unor conditii de reglementare potrivite si de mediul operational. În sectorul telecomunicatii, Banca este gata sa examineze

posibilitatea acordării de sprijin Moldtelecom-ului pentru un program investitional în perioada de post-privatizare, în dependenta de transparenta procesului de privatizare.

- **Monitorizarea portofoliului si asistenta la implementare:** tinând cont de problemele mari ce afecteaza proiectele din sectorul de stat din portofoliul Bancii, resurse operationale considerabile urmeaza a fi alocate în acest scop.
- **Dialogul politic:** în contextul finalizării si implementării Strategiei de Reducere a Saraciei (SRS), Banca va colabora cu alte agentii în intensificarea dialogului sau politic cu autoritatile privind climatul investitional.

Toate operatiunile BERD în Moldova vor fi supuse Procedurilor de Mediu ale Bancii. Banca va continua sa colaboreze cu alte Instituti Financiare Internationale (IFI) si donatori bilaterali prin co-finantare, proiecte complementare si coordonarea dialogului politic. Banca va cauta sa mobilizeze finantare din partea donatorilor, care este foarte redusa, pentru cooperarea tehnica în sustinerea pregatirii si implementării proiectelor sale, activitatii de tranzitie a sistemului legislativ si dialogului politic asupra climatului investitional. Luând în considerare problemele Moldovei privind datoria si saracia, Banca va saluta o implicare mai mare a comunitatii donatorilor în Moldova si este pregatita sa colaboreze în cadrul initiativelor specifice în acest respect. Aceasta Strategie nu se aplica regiunii separatiste Transnistria, care nu se afla sub controlul Guvernului Moldovei.

LISTA ABREVIERILOR

ANRE	Agentia Nationala de Reglementari în Energetica
ANRTI	Agentia Nationala de Reglementari în Telecomunicatii si Tehnologii Informationale
BEEPS	Studiul privind Mediul Afacerilor si Activitatea Întreprinderilor
CCI	Camera de Comert si Industrie
CSI	Comunitatea Statelor Independente
FID	Facilitatea Investitii Directe
UE	Uniunea Europeana
EUR	Euro
IDS	Investitii Directe Straine
FUS	Fosta Uniunea Sovietica
GCC	Compania GCC
PIB	Produs Intern Brut
GtZ	Agentia de Cooperare Tehnica a Germaniei
GUUAM	Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaijan, Moldova
AID	Agentia Internationala pentru Dezvoltare
CFI	Corporatia Financiara Internationala
IFI	Institutie financiara Internationala
FMI	Fondul Monetar International
IOM	Organizatia Internationala pentru Migratiune
MDL	Leu moldovenesc
MEC	Compania de Micro-finantare MEC
BNM	Banca Nationala a Moldovei
PNAM	Planul National de Actiuni în domeniul Mediului
NLG	Ghilda din Olanda
OSCE	Organizatia pentru Securitate si Cooperare în Europa
FRSC	Facilitatea Reducere a Saraciei si Crestere
SRS	Strategia de Reducere a Saraciei
IIE	Inspectia înainte de expeditie
SAC	Credit pentru Ajustari Structurale
ÎMM	Întreprinderi Mici si Mijlocii
TACIS	Asistenta Tehnica pentru CSI
TAM	Managementul Turn-around
CT	Cooperare tehnica
PFC	Program de facilitare a comertului
PNUD	Programul Natiunilor Unite pentru Dezvoltare
USD	Dolar american
USAID	Agentia SUA pentru Dezvoltare Internationala
UNECE	Comisia Economica a ONU pentru Europa
BM	Banca Mondiala
OMC	Organizatia Mondiala a Comertului
WNISEF	Western NIS Enterprise Fund

II. STRATEGIA PENTRU TARA

1. Portofoliul Bancii

1.1. Privire generala asupra activitatilor Bancii pâna la momentul actual

Pâna la 30 aprilie 2003, Banca a semnat 27 de proiecte investitionale în domeniul agro-business, energeticii, serviciilor comunale municipale si sectorul bancar, cu o valoare totala de 169.6 milioane Euro. Dintre acestea, 7 proiecte au fost implementate în sectorul public în valoare totala de 80.2 milioane Euro (47 la suta din angajamentele totale) si 20 în sectorul privat în suma totala de 89.4 milioane Euro (53 la suta). Debursarile cumulative au constituit 145.1 milioane Euro. Valoarea totala a fondurilor de cooperare tehnica alocate pâna la momentul actual reprezinta 9.6 milioane Euro, însa doar circa 600,000 Euro sunt angajamente active nealocate. Portofoliul net actual constituie 105.9 milioane Euro. Banca a contribuit la mobilizarea a 124.6 milioane Euro de co-investitii din partea sponsorilor si altor co-finantatori cu o rata de mobilizare de 0.73:1.

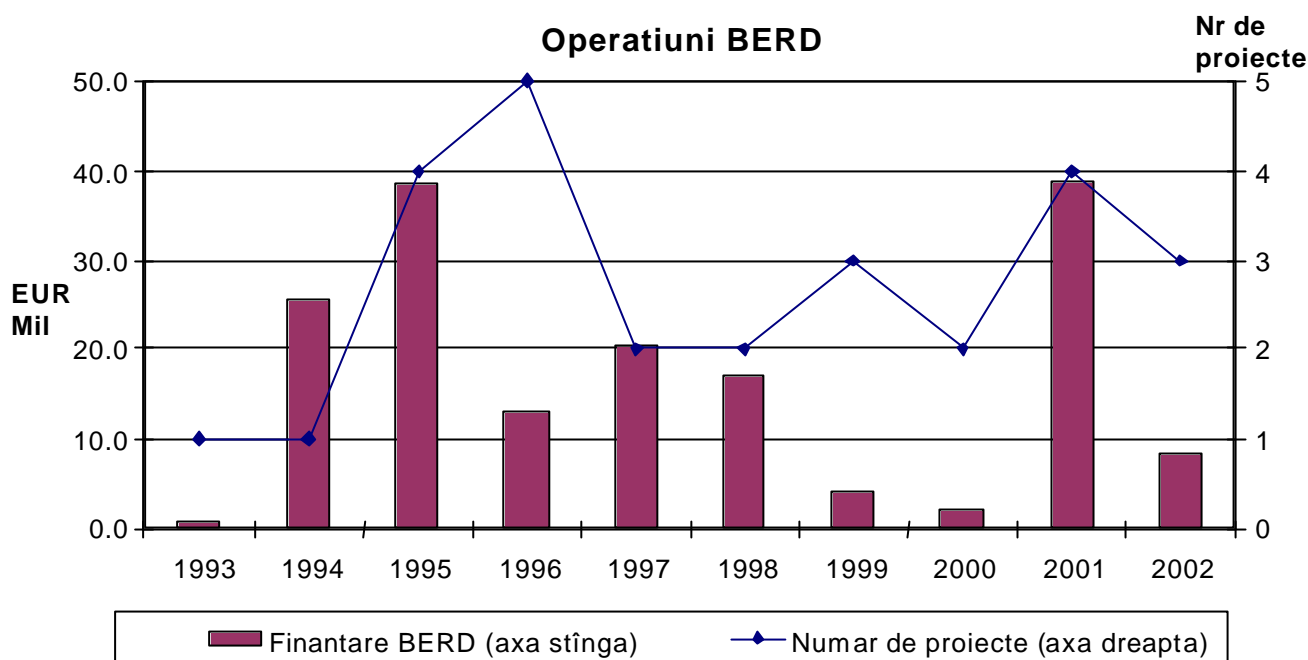
Tabelul 1: Angajamentele si Portofoliul Net la situatia din 30 aprilie 2003
(milioane Euro)

Sector	ANGAJAMENTE ¹					PORTOFOLIUL NET ¹		
	Nr. de Proiecte	Costul total al proiectelor	Finantarea BERD	% din totalul BERD	Debursate	Nr. de Proiecte	portofoliu	% din portofoliu
Institutiile financiare	17	69.8	50.9	30%	42.5	12	18.7	18%
Infrastructura	8	167.1	86.1	51%	70.3	7	74.3	70%
<i>Energetic</i>	3	69.5	36.4	21%	22.9	3	33.4	32%
<i>Apa si canalizare</i>	1	36.5	20.4	12%	18.0	1	18.1	17%
<i>Transport</i>	3	59.6	28.4	17%	28.5	3	22.8	22%
<i>Telecomunicatii</i>	1	1.5	0.9	1%	0.9	0	0.0	0%
Întreprinderi	2	57.3	32.6	19%	32.3	2	12.9	12%
<i>Agribusiness</i>	2	57.3	32.6	19%	32.3	2	12.9	12%
Total pe tara	27	294.2	169.6	100%	145.1	21	105.9	100%

¹lista detaliata a proiectelor este prezentata în Anexa 5.

Distribuirea portofoliului net pe sectoare a fost urmatoarea: institutiile financiare – 18 la suta, infrastructura – 70 la suta si suport pentru întreprinderi – 12 la suta. Din cele 21 de proiecte active, 3 reprezinta participarea în capital, 9 sunt finantate prin instrumente creditare, 5 sunt finantate atât prin credite cât si capital, iar 4 sunt garantii. Investitiile de capital reprezinta 10 la suta din portofoliul net al Bancii.

Graficul care urmeaza indica numarul proiectelor semnate anual si angajamentele corespunzatoare. Cu exceptia anului de vârf 2001 (când angajamentele au inclus finantarea proiectului de distribuire a energiei electrice si restructurarea Companiei GCC), noile angajamente din ultimii ani au variat între 2 milioane Euro si 8 milioane Euro anual, sau între doua si trei proiecte anual. Acest lucru reflecta tranzactiile mici din sectorul financiar si nici un proiect nou sub garantia statului.

În perioada Strategiei precedente, noile angajamente ale BERD au fost concentrate în sectorul financiar. Patru operatiuni au fost semnate cu o valoare totala de 12 milioane Euro, inclusiv doua linii de credit pentru ÎMM cu bancile locale lidere pe piata, o participare de capital în Compania MEC si un nou PFC.

1.2. Impactul activitatii Bancii asupra tranzitei

Cel mai important si vizibil impact al activitatilor Bancii sa înregistrat în sectorul financiar si energetic, inclusiv în perioada Strategiei precedente, care a identificat sectorul agro-business, infrastructura si sectorul financiar (inclusiv ÎMM) drept prioritati principale ale Bancii. Implicarea financiara vasta a BERD în sectorul bancar prin investitii de capital, crearea unui program de micro finantare, liniile de creditare a ÎMM si Programul de Facilitare a Comertului pentru diferite banci, au contribuit semnificativ la consolidarea si îmbunatatirea acestui sector. În pofida problemelor întâlnite, proiectul de distribuire a energiei a avut un impact semnificativ de tranzitie în sustinerea reformei din acest sector. Cu toate acestea, impactul de tranzitie a altor proiecte de infrastructura a fost mai limitat din cauza unor asa probleme ca activitatea institutionala si regulatorie slaba si constrângerile fiscale.

1.2.1. Sectorul financiar

- Banca a investit în doua banci lidere din Moldova (Moldova Agroindbank si Victoriabank), astfel contribuind la îmbunatatirea guvernarii corporative si la introducerea experientei si supravegherii bancare moderne.
- Banca a acordat o asistenta semnificativa pentru dezvoltarea sectorului privat, în special a ÎMM si micro întreprinderilor, prin intermediul liniilor de credit pe termen mediu pentru bancile locale.
- Banca a încurajat dezvoltarea microfinantarii si finantarea micro-întreprinderilor prin implementarea unui program de micro-finantare pentru patru banci si contribuind la crearea si functionarea Companiei MEC, care se axeaza în exclusivitate pe sustinerea necesitatilor acestui segment al pietei.
- Banca a contribuit la sporirea comertului international prin includerea a patru banci locale în

Programul de Facilitare a Comerțului, astfel susținând tranzacțiile de export/import a clienților acestora și ajutând la stabilirea unor relații de corespondență dintre băncile locale și străine.

- A fost introdus un program vast de cooperare tehnică în scopul îmbunătățirii procedurilor de creditare a băncilor locale.

1.2.2. Sectorul întreprinderi

- Liniile de credit asigurate prin intermediul băncilor locale s-au dovedit a fi un mecanism eficient de asistență pentru IMM și micro-întreprinderi și astfel pentru a susține dezvoltarea sectorului privat. Totuși, prin intermediul Facilității Investitionale Directe (FID) încă nu au fost efectuate investiții în Moldova.
- Asistența tehnică a fost acordată conducerii celor 12 întreprinderi locale prin programul TAM.
- Banca a înregistrat doar succese parțiale în asistența Guvernului la sporirea potențialului de export a vinurilor și îmbunătățirea activității financiare a industriei viticole prin intermediul Proiectului de Promovare a Exportului de Vinuri. Fabricile de vin au fost afectate serios de criza din Rusia din 1998, lipsa unor sponsori buni, investiții insuficiente, marketingul slab și climatul general de afaceri.

1.2.3. Infrastructura

- Un impact important de tranziție a fost realizat prin implementarea cu succes a proiectului de Modernizare a Aeroportului Internațional de la Chișinău. Proiectul a contribuit la sporirea competiției pe piața călătoriilor aeriene prin atragerea pe piața a companiilor aeriene regionale și internaționale, și a demonstrat un exemplu de restructurare cu succes a unei companii publice.
- Proiectul de distribuire a energiei electrice cu participarea Union Fenosa, cel mai mare investitor străin din țară, care acoperă trei rețele de distribuire a energiei, a avut un impact semnificativ asupra tranziției prin îmbunătățirea furnizării cu energie electrică și colectării plăților. Acesta s-a realizat în pofida dificultăților cu care s-a confruntat compania cauzate de obstacole în procesul de privatizare și probleme de reglementare.
- Banca a înregistrat doar succese parțiale în asistența Guvernului la restructurarea sectorului serviciilor comunale publice așa ca Întreprinderea Municipală „Termocom” din Chișinău și Întreprinderea Municipală „Apa-Canal”, din cauza lacunelor instituționale, managementului ineficient, problemelor de reglementare și constrângerilor bugetului de stat. Finantarea terminalului petrolier de la Giurgiulești a trebuit să fie stopată din cauza incapacității autorităților de a-și îndeplini obligațiile din cadrul proiectului, iar proiectul se află în prezent la etapa de restructurare.

1.3. Profilul financiar al portofoliului existent

Portofoliul existent al BERD reflectă dificultățile din proiectele ce țin de infrastructură. Proiectele în sectorul financiar continuă să fie cele mai eficiente pentru Banca în Moldova.

Patru din cele șase proiecte finanțate de Banca și susținute prin garanții de stat continuă să se confrunte

cu dificultati. Aceste probleme includ platile întârziate, retinerea contributiei din partea statului, probleme de colectare a platilor /tarife si retineri în vânzarea activelor investitorilor strategici potriviti. Mai mult decât atât, proiectul privat de distribuire a energiei electrice, continua sa se confrunte cu probleme ce reflecta chestiunile nesolutionate legate de procesul de privatizare si detarife/ colectarea platilor.

1.4. Lectii învățate

În perioada Strategiei precedente, doua proiecte din Moldova au fost supuse evaluarilor ex-post: Programul de Modernizare a Aeroportului Chisinau si Proiectul de Sporire a Eficientei Energetice în Chisinau. În baza rezultatelor evaluarii, complementate de experienta Bancii din alte proiecte în Moldova, pot fi facute urmatoarele concluzii:

- **Schimbari institutionale.** Schimbarile institutionale substantiale care ar constitui un impact important asupra tranzitiei, de regula necesita o perioada de coacere mai îndelungata pentru a duce la rezultate depline, o monitorizare minutioasa a schimbarilor institutionale preconizate si un dialog politic regulat. Obligatiunea de monitorizare a Bancii nu se opreste odata cu implementarea infrastructurii fizice sau institutionale (ex. adoptarea unei legi noi sau crearea unei autoritati noi), ci presupune asigurarea functionarii acestora dupa cum era prevazut si în caz contrar este important de a determina actiunile care urmeaza a fi întreprinse pentru consolidarea acestor aspecte.
- **Structurarea reformei tarifelor.** Reforma tarifelor trebuie sa se bazeze pe principiul recuperarii depline a costurilor. Riscurile legate de aprobarea cresterii tarifelor sunt mari într-un mediu politic nestabil. Subventiile pentru compensarea majorarii tarifelor la serviciile comunale trebuie orientate în mod separat catre cele mai sarace categorii ale populatiei si trebuie sa faca parte din responsabilitatile Guvernului si nu a organului de reglementare. Banca de asemenea trebuie sa se asigure ca independenta agentiei de reglementare este consfintita prin lege si stipulata în acordurile cu privire la împrumut /garantii.
- **Coordonarea cu alte IFI** este esentiala atât din punct de vedere a stabilirii conditiilor pentru programele respective cât si pentru co-finantare, în special în asa domenii ca reforma tarifara si problemele care afecteaza climatul de afaceri. Drept exemplu în acest sens, coordonarea cu alte IFI a fost esentiala în eforturile Bancii axate pe solutionarea satisfacatoare a problemelor cu care se confrunta Proiectul de Distribuire a Energiei Electrice.
- **Participarea investitorilor strategici cu experienta este esentiala,** în special în cazul tarilor care se afla la o etapa timpurie a tranzitiei, în asigurarea know-how-ului necesar, inclusiv experienta si cunostinte în pietele straine. Spre exemplu, lipsa investitorilor strategici a slabit eforturile Bancii (sustinute de fonduri de cooperare tehnica) în promovarea restructurarii fabricilor de vin în cadrul Proiectului de Promovare a Exportului de Vin, si asistarea lor în stabilirea unei prezente puternice pe pietele din vest. Implicarea companiei spaniole Union Fenosa în privatizarea retelelor de distribuire a energiei electrice a jucat un rol esential în îmbunatatirea calitatii serviciilor si activitatii acestor companii.

În conditiile dificile ale tranzitiei, eforturi speciale sunt necesare în evaluarea proiectelor pentru a identifica corect si reduce riscurile si a evita presupunerile cu caracter prea optimist.

1.5. Raportul dintre sector privat /public

La sfârșitul lunii aprilie 2003, 53 la suta din angajamentele cumulative ale BERD erau în sectorul privat. Activitatile Bancii în perioada urmatoarei Strategii se vor axa pe sustinerea activitatii sectorului privat.

Industria	Privat		Public		Total	
	Nr. de proiecte	Milioane Euro	Nr. de proiecte	Milioane Euro	Nr. de proiecte	Milioane Euro
Institutiile financiare	17	50.9	0	0	17	50.9
Infrastructura	3	38.5	5	47.6	8	86.1
<i>Energetic</i>	2	28.3	1	8.0	3	36.4
<i>Apa si canalizare</i>	0	0	1	20.4	1	20.4
<i>Transport</i>	1	10.2	2	18.3	3	28.4
<i>Telecomunicatii</i>	0	0.0	1	0.9	1	0.9
Suportul întreprinderilor	0	0	2	32.6	2	32.6
<i>Agribusiness</i>	0	0	2	32.6	2	32.6
Total	20	89.4	7	80.2	27	169.6

2. Mediul operational

2.1 Situatia privind reforma generala

2.1.1. Evolutii politice

Moldova s-a bucurat de o perioada caracterizata de o stabilitate politica relativa pe parcursul perioadei anterioare a Strategiei. În alegerile generale din februarie 2001, Partidul Comunistilor din Moldova (PCM) a câștigat peste 50 la suta din voturi si detine 71 dintre 101 de locuri în Parlament. Cele doua partide principale de opozitie sunt Alianta Social-Democrata centrista (fosta Alianta Braghis), care a obtinut 13.4 la suta din voturi în 2001 si Partidul Popular Crestin - Democrat (PPCD), care a obtinut 8.3 la suta din voturi în 2001.

Victoria decisiva a Partidului Comunist în ultimele alegeri generale le-a permis sa ocupe posturile de Presedinte si Prim-ministru si sa detina controlul majoritar în Parlament. Aceasta a generat un proces de consolidare politica si a îmbunatatit coordonarea politicii. Cu toate acestea, acolo unde traditiile si institutiile democratice sunt relativ tinere si la etapa de maturizare, ca în Moldova, dominarea unui singur partid în toate organele de decizie poate duce la slabirea echilibrului dintre ramurile puterii. Mai mult decât atât, reformele teritorial-administrative, care au intrat în vigoare în martie 2003 au extins autoritatea guvernului central în regiuni si localitati, fiind supuse criticii din partea multor grupuri locale, Consiliului Europei si FMI. Din fericire, o opozitie politica activa, o presa deschisa si o societate civila vibranta sunt în stare sa limiteze potentialul abuzului de putere iar autoritatile s-au dovedit a fi receptive fata de recomandarile constructive din partea Consiliului Europei si OSCE. Drept rezultat autoritatile actuale se bucura de un sprijin public stabil. Conform unui sondaj independent realizat în aprilie 2003 de catre Institutul pentru Politici Publice, 66 la suta din populatie are încredere în Presedinte iar 53 la suta cred ca actualul Guvern reuseste mai bine sa conduca tara decât predecesorul sau. (O descriere mai detaliata a evolutiilor politice este prezentata în Anexa 1).

2.1.2. Cadrul legislativ

Pe parcursul ultimului deceniu, Moldova s-a concentrat asupra îmbunatatirii cadrului legislativ necesar pentru dezvoltarea unei economii de piata. Au fost realizate un sir de reforme vaste a cadrului legislativ financiar si comercial si s-au întreprins actiuni importante pentru implementarea

legislatiei necesare în procesul de reforme asa ca legile cu privire la companiile comerciale si reglementari bancare. Aceste îmbunatatiri sunt reflectate în modul în care sistemul legislativ este perceput de catre comunitatea de afaceri. În Studiul privind Mediul de Afaceri si Activitatea Întreprinderilor din 2002 (BEEPS), întreprinderile chestionate au declarat ca comparativ cu 1999 sistemul legislativ s-a îmbunatatit în toate aspectele (aplicare, corectitudine, onestitate, accesibilitate si promptitudine).

Cu toate acestea, analiza legilor comerciale principale, care contribuie direct la crearea unui climat investitional favorabil în Moldova, asa ca legile cu privire la gaj si cele cu privire la faliment, arata ca chiar si legile relativ bune nu sunt bine implementate. Legile comerciale continua sa fie afectate în rezultatul lipsei de accesibilitate suficienta sau sustinerii neadecvate administrative si juridice. Acest decalaj de implementare submineaza utilitatea legilor concrete si reduce încrederea învestitorilor straini si a comerciantilor în sistemul legislativ în general si în special în capacitatea acestuia de a proteja drepturile contractuale. Într-adevar, caracterul vadit sistematic al decalajului si eficienta scazuta continua a legilor comerciale în Moldova sunt simptoamele unei probleme mai mari, care se afla în centrul sistemului legislativ, si anume ca normele de drept înca nu sunt pe deplin integrate în Moldova. (Alte detalii despre cadrul legislativ în Anexa 2).

2.1.3. Sociale

În pofida unei cresteri economice bune pe parcursul ultimilor 3 ani, Moldova ramâne una dintre cele mai sarace tari din regiune. PIB-ul sau din 2002 a constituit doar 39.5 la suta din nivelul perioadei de pâna la tranzitie (adica a PIB-ului din 1990) – cel mai scazut nivel de restabilire în regiune. PIB-ul pe cap de locuitor constituie 448 USD sau circa 1.400 USD daca produsul este corectat dupa paritatea puterii de cumparare. Aceasta plaseaza Moldova în acelasi grup cu multe tari în curs de dezvoltare cu venituri joase. Conform unui studiu al gospodariilor casnice din 2002, peste 40 la suta din moldoveni traiesc în saracie absoluta, cu un venit lunar de mai putin de 271 MDL (circa 20 USD) si circa o patrime din populatie traieste sub limita saraciei alimentare de 212 MDL pe luna (circa 15 USD).

Exista discrepante regionale mari în ce priveste saracia si activitatea economica. Produsul regional brut pe cap de locuitor în Chisinau este mai mare de doua ori decât media pe tara, iar unele regiuni mai sarace si mai putin industrializate realizeaza mai putin de 2/3 în comparatia cu media pe tara. Incidenta saraciei în orasele mici este de patru ori mai mare decât în orasele mari iar cota oamenilor saraci este cu 60 la suta mai mare în localitatile rurale decât în regiunile urbane².

Rata somajului este relativ mica, constituind mai putin de 10 la suta³, însa datele statistice nu indica un nivel considerabil al somajului ascuns. Salariul mediu, desi în crestere, constituie doar circa 51 USD lunar. Multi moldoveni au reactionat la presiunile economice, cautând locuri de munca peste hotarele tarii. Date statistice exacte lipsesc, însa diferite surse indica ca pâna la 800.000 moldoveni au parasit tara, expediind sume considerabile de bani acasa.

Ca si alte tari sarace din regiune, Moldova elaboreaza o strategie vasta de reducere a saraciei cu sprijinul Bancii Mondiale, FMI si comunitatii donatorilor. Strategia de Reducere a Saraciei (SRS) pentru Moldova va fi finalizata pâna la finele anului curent. Obiectivele pe termen lung al SRS includ integrarea europeana.

---

² Datele statistice se refera la saracia extrema, definita prin consumul alimentar mai jos de 2.282 Kcal/zi.

³ Folosind definitiile Biroului International al Muncii.

2.1.4. Mediu

Planul National de Actiuni în domeniul Mediului (PNAP) are drept prioritati probleme ce tin de calitatea apei, în special asigurarea cu apa si tratarea apelor reziduale în localitatile urbane.

O îmbunatatire a calitatii mediului s-a înregistrat în Moldova în asa domenii ca reducerea nivelului de NO_x, a utilizarii reduse de pesticide si îmbunatatirea calitatii apei. Guvernul cauta sa armonizeze legislatia tarii în domeniul mediului cu directivele de mediu ale UE. Capacitatea institutionala insuficienta si resursele financiare ramân obstacole pentru îmbunatatirea calitatii mediului în tara. (detalii în Anexa 3).

2.2. Progresul în perioada de tranzitie si reactia economiei

2.2.1. Conditiiile macroeconomice pentru operatiunile bancare

De la ultima Strategie pentru tara, activitatea generala macroeconomica a Moldovei s-a îmbunatatit. Tara s-a bucurat de o extindere economica continua pe parcursul a trei ani, înregistrând o crestere de 2.1 la suta în 2000, 6.1 la suta în 2001 si 7.2 la suta în 2002. Cresterea în primul trimestru al anului 2003 a fost de 5.4 la suta. Aceasta activitate pozitiva recenta a fost generata de dezvoltarea industriala puternica si cresterea exportului, însa agricultura continua sa fie ramura principala a economiei, constituind circa o patrime din produsul total. Doar producerea vinului reprezinta 5 la suta din PIB. Se preconizeaza ca relansarea economica va continua iar pentru anul 2003 în general este prognozata o crestere de 5-6 la suta. Cu toate acestea, perspectivele de termen lung depind de implementarea reformelor structurale, accelerarea restructurarii întreprinderilor si privatizarea în asa sectoare cheie ca distribuirea energiei, telecomunicatii si producerea vinului precum si de îmbunatatirea climatului investitional.

Banca Nationala a Moldovei (BNM), institutie independenta, a promovat o politica monetara prudenta. Inflatia a scazut de la 18.4 la suta în 2000 pâna la 6.3 la suta în 2001 si 4.4 la suta în 2002. Rata de schimb a valutei nationale raportata la dolarul american s-a stabilizat la începutul anului 2000 si a ramas relativ constanta constituind 13.9MDL/USD la sfârșitul anului 2002. Banca Nationala prevede o rata medie de schimb în 2003 de 14.4MDL/USD.

Deficitul contului curent s-a stabilizat la cota de 6-7 la suta din PIB pe parcursul ultimilor câtiva ani, în timp ce tara continua sa beneficieze de un flux mare de transferuri de bani a cetatenilor moldoveni care lucreaza peste hotare. Desi Moldova a fost una dintre primele tari din CSI care a aderat la Organizatia Mondiala a Comertului, tara a dezvoltat relatii comerciale limitate în afara pietelor sale traditionale. Exportatorii moldoveni continua sa depinda preponderent de pietele CSI si majoritatea comercializeaza produse agricole. Cele mai apropiate relatii comerciale sunt cu Rusia, care constituie circa 37 la suta din exporturi si asigura circa 15 la suta din importuri. Cel de-al doilea partener comercial important este UE, urmata de tarile vecine Ucraina si România.

Politica fiscala continua sa fie relativ stricta, iar datoriile Guvernului s-au redus considerabil. În pofida obligatiunilor de deservire a datoriei crescânde, Guvernul a reusit sa mentina un deficit bugetar de circa 1 la suta din PIB în 2002. Bugetul pentru 2003 prevede o crestere usoara a deficitului pâna la 1.4 la suta. Desi acestea se bazeaza pe presupuneri optimiste de crestere de 6 la suta, autoritatile sustin ca reducerea cheltuielilor este posibila în cazul unor venituri scazute. Cu toate acestea, exista îngrijorari privind fezabilitatea unor planuri de cheltuieli ale Guvernului, în special în ceea ce priveste majorarea propusa a salariilor si pensiilor si cheltuielile suplimentare pentru reforma teritorial-administrativa.

Durabilitatea datoriei ramâne sarcina principala macroeconomica pentru Moldova. La sfârșitul anului

2002, povara datoriei externe a Moldovei a constituit 1.58 miliarde USD, dintre care 962 milioane USD este datorie publica sau garantata de stat. În timp ce marea parte a datoriei publice este catre institutiile multilaterale, îngrijorarea principala tine de datoria comerciala si bilaterala si datoriile pentru resursele energetice, unde obligatiunile de deservire a datoriei poarta un caracter mai urgent. În ce priveste datoria comerciala, presiunea a scazut datorita restructurarii eurobonurilor Moldovei în luna august 2002, care a dus la restabilirea rating-urilor Fitch si Moody la nivelul existent înainte de default-ul eurobonurilor. Din acest motiv, accentul a trecut pe obligatiunile bilaterale ale Moldovei fata de Clubul de la Paris, cu care Guvernul intentioneaza sa initieze negocierile în curând. Totusi, o conditie cheie pentru adresarea catre Clubul de la Paris este un program activ al FMI, iar în prezent Fondul nu efectueaza debursari în cadrul Facilitatii de Reducere a Saraciei si Crestere (FRSC). În dependenta de progresul înregistrat la discutiile dintre autoritati si Fond, un acord înca poate fi realizat în anul curent, care i-ar permite Moldovei sa se adreseze Clubului de la Paris. În ce priveste datoriile la energie, negocierile cu Rusia (creditorul principal) sunt în desfasurare iar una din optiunile posibile este schimbul datoriilor pe actiuni inclusiv ale întreprinderii Moldovagaz, compania de distribuire a gazului natural si alte active ne-specificate din sectorul energetic. Cu toate acestea, chiar daca Moldova va reusi sa depaseasca situatia actuala dificila, starea datoriilor va ramâne precara în viitorul apropiat.

2.2.2. Accesul la capital si cerintele investitionale

Moldova are nevoie de investitii considerabile si actiuni de reabilitare atât în sectorul public cât si în cel privat. Cu toate acestea, accesul la capital a fost limitat.

Capacitatea statului de a-si asuma obligatiuni este foarte limitata. Obligatiunile de deservire a datoriei de stat au constituit peste 50 la suta din veniturile statului în 2001 si 2002 si aceasta cifra ar putea creste pâna la 70 la suta în 2003. Chiar daca Moldova va reusi sa-si restructureze datoriile asa cum este prevazut, statul va avea capacitatea sa ia împrumuturi doar cu conditii preferentiale, preponderent de la FMI în cadrul FRSC sau în baza conditiilor IDA de la Banca Mondiala. Ambele organizatii sunt, în principiu, pregatite sa acorde împrumuturi în continuare si au programe care se afla în derulare, însa debursarile vor fi conditionate de progresul în domeniul reformelor.

Volumul investitiilor straine în Moldova s-a redus pâna la 64 milioane USD în 2002 în comparatie cu 156 milioane USD în 2001 si 129 USD în 2000. Lipsa resurselor naturale strategice, dimensiunile mici ale pietei interne si climatul investitional nefavorabil, creaza obstacole atât pentru investitiile interne cât si cele straine. Fluxul de IDS a fost de asemenea afectat de rata mica a privatizarii.

Fiind sustinute de dobânzi în scadere si lichiditati sporite, bancile comerciale locale si-au sporit considerabil activitatile sale de creditare. Extinderea activitatii creditare a început în 2000 iar portofoliul de credite a crescut de atunci cu 39 la suta în 2001 si cu 34 la suta în 2002. La sfârșitul anului 2002, volumul creditelor scadente eliberate de bancile comerciale a constituit 4.3 miliarde MDL (310 milioane USD), echivalentul a 17 la suta din PIB. Calitatea portofoliului de credite a continuat sa se îmbunatateasca pe parcursul ultimilor ani. Provizionul pentru pierderi la credite în portofoliul total al sectorului bancar s-a redus de la 7.9 la suta la finele anului 2001 pâna la 6.2 la suta la finele anului 2002. Cu toate acestea, companiile private, în special cele mici si mijlocii, continua sa se plângă de accesul limitat la finantare, în special de durata lunga.

2.2.3. Progresul în tranzitie

Asa cum este mentionat mai jos, Moldova a înregistrat doar un progres slab în domeniul reformelor

structurale pe durata Strategiei precedente.

Liberalizarea si stabilizarea

Moldova a înregistrat succese mari în reducerea nivelului inflatiei si stabilizarea ratei de schimb, însa dupa cum s-a mentionat anterior, nivelul datoriei externe supune unui risc major durabilitatea pe termen lung. Guvernul a promovat un regim fiscal strict si deficitul bugetar este relativ mic. Cu toate acestea, datorita veniturilor mici si sporirii recente a cheltuielilor, situatia fiscala continua sa ramâna una delicata. Moldova continua sa se bazeze pe asistenta acordata de Banca Mondiala si FMI pentru buget si balanta de plati iar durabilitatea pe termen mediu ramâne o sarcina majora.

Un succes remarcabil al perioadei de tranzitie a fost înregistrat în domeniul liberalizarii comertului, Moldova devenind membru al OMC în 2001. Totusi, aderarea la OMC înca nu a generat cresterea scontata si diversificarea exporturilor iar structura comertului international ramâne preponderent neschimbata. Moldova continua sa depinda de piata CSI, care absoarbe peste 60 la suta din exporturi, si comercializeaza mai mult produse agricole, care de asemenea constituie circa 60 la suta din exporturi. Exporturile sunt împiedicate de restrictiile comerciale impuse fie de tarile importatoare (spre ex. în cazul exportului de carne si lactate catre România si produsele agricole catre UE), fie de catre însasi Moldova desi ultimele sunt anulate în urma presiunilor din partea FMI.

Cât priveste importurile, implementarea inspectiei înainte de expeditie (IIE), o conditie a programului FMI, a progresat prin adoptarea unei legi cu privire la inspectia înainte de expeditie în iunie 2003. Transparenta importului si exporturilor mai este afectata si de situatia în Transnistria. Aceasta regiune s-a format drept un centru de contrabanda si activitati comerciale ilicite care se afla în afara controlului din partea autoritatilor moldovenesti.

Caracterul "opreste-merge" a programelor Bancii Mondiale si FMI indica cât de fragila este stabilitatea economica si politicile de reforma ale Moldovei. FMI a reluat debursarile în cadrul Facilitatii de Reducere a Saraciei si Crestere (FRSC) în iulie 2002, care a permis la rândul sau Bancii Mondiale sa deburseze fonduri din Creditul de Ajustari Structurale (SAC III). Cu toate acestea, Guvernul a reusit sa obtina doar aceasta transa de debursari, iar alocarile ulterioare planificate pentru decembrie 2002 au fost contramandate. FMI s-a aratat îngrijorat de climatul de afaceri nefavorabil, în special de nivelul interventiei statului, de perspectiva fiscala pe termen mediu (în special, în lumina ultimelor cresteri ale cheltuielilor pentru salarii si finantarea reformei teritoriale) si problemele legate de comert asa ca Legea cu privire la IIE. În ce priveste multe din aceste probleme, s-au înregistrat progrese în primavara si vara anului 2003. Banca Mondiala manifesta aceleasi îngrijorari, iar debursarile din cadrul SAC vor depinde de perspectiva macroeconomica satisfacatoare si progresul continuu al reformelor mentionate în Scrisoarea Guvernului din 2002 privind politicile de dezvoltare.

Dezvoltarea sectorului privat

Privatizarea a demarat în Moldova în 1993 cu programul de privatizare în masa, care a constat din distribuirea gratis a proprietatii publice prin bonuri patrimoniale. La sfârșitul anului 1996, dupa doua valuri de privatizare, circa 225 de societati pe actiuni erau partial privatizate. Implementarea celui de-al treilea program de privatizare pentru perioada 1997-98 a fost prelungit de doua ori si acum se va extinde pâna în 2005. La începutul anului 2003, circa 470 de întreprinderi si 160 de constructii nefinisate urmau a fi privatizate. Lista include întreprinderi importante din punct de vedere strategic din sectoarele de telecomunicatii, energie si agribusiness (fabricile de vin), însa majoritatea întreprinderilor din lista sunt întreprinderi generatoare de pierderi care sau dovedit a fi greu de

comercializat.

În perioada 2001-2002 nu au fost înregistrate rezultate semnificative în privatizare și pare puțin probabil ca vânzarile obiectelor să fie accelerate în 2003. Motivele principale ale acestui rezultat descurajator constau în lipsa investitorilor co-interesați în condițiile economice globale actuale, dar și de deficiențele mediului investitional din Moldova. Un sir de încercări vizibile ale Guvernului de a inversa rezultatele privatizarilor anterioare, finalizate până la victoria majoritară a Partidului Comunistilor din Moldova în 2001, în particular au descurajat investitorii străini (vezi mai jos). Drept consecință, câteva vânzări importante planificate pentru 2002 au eșuat sau au fost amânate. Cea mai importantă privatizare ratată a fost încercarea de a vinde întreprinderea monopolistă de telefonie fixă, Moldtelecom, unei companii din Rusia. La recomandarea consilierilor săi, Guvernul a amânat comercializarea a două rețele electrice aflate în posesia statului. Comercializarea fabricilor de vin de importanță strategică a fost de asemenea amânată. Bugetul consolidat pentru 2003 a anticipat inițial venituri din urma privatizării în volum de circa 795 milioane MDL (aproximativ 56 milioane Euro), care a inclus venituri în urma comercializării Moldtelecom-ului și rețelelor ramase de distribuție a energiei electrice. Cu toate acestea, nu este probabil ca acest volum de venituri să fie atins în condițiile actuale, iar cifrele bugetului probabil vor trebui ajustate spre micșorare.

Fără fluxul de capital extern și know-how, procesul reformării întreprinderilor a încetinit, fapt ce va complica competitivitatea întreprinderilor moldovenești pe piața internațională.

Climatul investitional

Deși s-au înregistrat progrese în anumite domenii, climatul investitional dificil din Moldova continuă să aibă un efect descurajator asupra investițiilor străine și interne. Conform studiului BEEPS 2002, climatul investitional din Moldova s-a îmbunătățit în câteva aspecte, inclusiv în ceea ce privește reforma legislativă, cota medie din veniturile anuale plătite de firme sub formă de mită („impozit sub formă de mită”), utilizarea platilor ilicite pentru a influența deciziile guvernului („capturarea statului”) și numărul de firme care plătesc mite pentru a câștiga contracte. Cu toate acestea, progresul a fost încet și au fost și regresii, spre exemplu în ceea ce privește frecvența achitărilor de mite și calitatea reglementării. Aceeași stare de lucruri este descrisă în două studii ale Bancii Mondiale cu privire la costul afacerilor în Moldova, realizate în 2001 și 2002. Ele sugerează că Moldova a reușit să reducă barierele administrative în așa domenii ca înregistrarea afacerilor, barierele export-import, licențierea și administrarea fiscală. În pofida acestor schimbări pozitive, companiile moldovenești activează în condiții mai puțin favorabile decât colegii lor din țările vecine, fapt ce indică necesitatea unor eforturi mai mari din partea autorităților și a unui dialog consolidat cu BERD asupra climatului investitional.

Probabil cel mai vizibil indiciu al unui climat de afaceri dificil este nivelul de intervenție a statului. Guvernul a adoptat o poziție din ce în ce mai interventionistă și doi investitori străini importanți (Europharm, o companie mixtă româno-americană, și Unistar Ventures GmbH, o companie fiică a Dresdner Bank) au decis să părăsească țara parțial din acest motiv. ceilalți care rămân, așa ca furnizorul de energie electrică Union Fenosa, au fost supuși presiunilor din partea autorităților. O decizie pozitivă și irevocabilă a autorităților asupra legalității privatizării celor trei rețele de distribuție a energiei electrice din 2000 este vitală pentru continuarea reformelor în sectorul energetic și atragerea investitorilor străini în general. Situația de mai sus este și mai mult agravată din cauza lipsei de independență a agenției de reglementare în energetică și de faptul că structurile de stat își achită facturile din ce în ce mai prost⁴.

---

⁴ Majorarea tarifelor care trebuia să aibă loc în martie 2003 este încă în discuție.

Coruptia de asemenea ramâne o problema serioasa, partial din cauza implicarii masive a statului în economie. Un alt aspect cheie al acestei probleme este contrabanda cu marfuri si arme prin Transnistria, care reprezinta un paradis pentru activitati criminale. Studiul BEEPS arata ca platile pentru mita scad ca proportie a veniturilor anuale, însa companiile private continua sa duca povara grea a coruptiei administrative raspândite pe larg. Conform Indicelui Perceptiei Coruptiei a organizatiei Transparency International pentru 2002, Moldova se situeaza pe locul 93 din cele 102 tari incluse în lista, cu un scor total de 2.1 (10 fiind cel mai putin corupte). Aceasta reprezinta o înrautatare a perceperii coruptiei comparativ cu 2001, când Moldova s-a plasat pe locul 63 dintre cele 91 tari investigate cu un scor de 3.1.

Sectorul financiar

Banca Nationala a Moldovei (BNM) continua sa asigure durabilitatea sectorului în conditii economice si social-politice foarte dificile. În general, reguli adecvate de reglementare în corespundere cu standardele internationale au fost stabilite si continua sa fie îmbunatatite, inclusiv cât priveste normele de capital, lichiditati si limitele expunerii fata de debitorii unici si partile afiliate. Sectorul bancar din Moldova este considerat unul dintre cel mai puternic în spatiul CSI-7.

Numarul bancilor în Moldova s-a redus pâna la 16 (dintre care 14 sunt controlate de investitori interni) si se asteapta o consolidare ulterioara a lor. Cele mai mari cinci banci alcatuiesc peste 70 la suta din active si cota lor pe piata este în crestere. Depozitele la bancile comerciale s-au triplat pe parcursul ultimilor trei ani. Desi sistemul bancar a fost deschis pentru competitia straina, prezenta straina în sistemul bancar moldovenesc este înca scazuta în comparatie cu alte tari din regiune, cu doar doua filiale ale bancilor straine – Banca Comerciala Româna (o banca subsidiara a unei banci românesti) si Unibank (aflata în proprietatea Petrocomert, Rusia). Banca Nationala a Moldovei intentioneaza sa mentina cerintele privind capitalul minim la nivelul de 5 milioane Euro (echivalentul în MDL), ceea ce înseamna ca o mica ajustare poate fi asteptata în curând pentru a corecta fluctuatiile ratei de schimb.

Fiind sustinute de dobânzi în coborâre si volumul mare de lichiditati, bancile si-au sporit considerabil volumul de credite pe parcursul ultimilor doi ani (cu 86 la suta), însa având coeficientul de 17 la suta a creditelor catre PIB, nivelul intermedierei financiare este înca destul de jos. Calitatea portofoliului de credite s-a îmbunatatit, iar cota împrumuturilor cu scadenta expirata a coborât în 2002 de la 18 la suta la 10.2 la suta din capitalizarea totala a sistemului bancar iar provizionul pentru pierderi la credite a scazut de la 7.9 la suta la 6.2 la suta din portofoliul total al împrumuturilor. Creditarea ramâne preponderent pe termen scurt iar fara un cadru legislativ adecvat, produsele specializate, asa ca ipoteca si leasing-ul ramân subdezvoltate.

Infrastructura

Moldova a creat agentii independente de reglementare în energetica si telecomunicatii, însa impulsul reformei s-a pastrat doar în sectorul de telecomunicatii, si chiar si aici nu fara probleme. Agentia de reglementare în telecomunicatii, ANRTI, a lansat un proces vast de re-balansare a tarifelor în vederea pregatirii pentru liberalizarea completa a sectorului din 2004 (actualmente apelurile telefonice la distante mari le subventioneaza pe cele locale). Totusi, se preconizeaza ca operatorul telefoniei fixe Moldtelecom va ramâne actorul principal pe piata liberalizata în perspectiva medie. Moldtelecom a obtinut recent cea de-a treia licenta GSM în tara, alaturându-se companiilor Voxtel si Moldcell, care au câte circa 200.000 clienti fiecare. Din pacate, licenta a fost acordata fara concurs si la cea mai mica suma permisa. Un alt insucces a fost privatizarea ratata a Moldtelecomului din 2002.

Agentia de reglementare în energetica, ANRE, acopera sectorul petrolier, de gaze si energie electrica precum si producerea energiei termice. Tarifele pentru energia termica pentru utilizatori finali sunt stabilite de municipii – la fel ca si pentru apa si canalizare – desi ANRE are un cuvânt de spus în ceea ce priveste metodologia de stabilire a tarifelor. Din pacate, crearea unei agentii independente de reglementare (cel puțin ca notiune) nu a împiedicat Guvernul sa intervina, în special în sectorul energetic, si eforturile de reforma s-au împotmolit. Privatizarea celor trei din 5 retele de distribuire a energiei electrice în 2000 a contribuit la sporirea calitatii serviciilor – curentul electric este în prezent accesibil 24 ore pe zi – si eliminarea datoriilor la plata pentru combustibil în aceasta parte a sistemului, însa conform mai multor surse, operatorul privat Union Fenosa se confrunta cu un climat investitional extrem de dificil. Datorita conditiilor complicate din acest sector, atât la nivel local cât si international, privatizarea celor 2 retele de distribuire ramase a trebuit sa fie amânata. Probleme majore ramân si în sectorul energiei termice, unde întreprinderea municipala de energie termica Termocom este în prezent sursa principala a datoriilor la plata pentru combustibil. Datoriile totale ale Moldovei pentru energie constituie în prezent 290 milioane USD (excluzând Transnistria, care a acumulat datorii în suma de 1 miliard USD).

2.2.4. Sarcinile perioadei de tranzitie

Urmatoarele sase domenii se prezinta drept sarcini principale ale Moldovei pentru perioada de tranzitie pe parcursul urmatoarei Strategii:

➤ *Asigurarea durabilitatii datoriei*

Pentru asigurarea stabilitatii macroeconomice, Guvernul trebuie sa continue sa promoveze o politica monetara stricta, sa exercite o prudenta fiscala, sa mentina accesul la finantele Bancii Mondiale si FMI si sa re-esaloneze datoria externa acolo unde este necesar. Un acord cu Clubul de la Paris reprezinta un pas important în acest sens, însa de asemenea trebuie solutionata problema datoriei pentru energie fata de Rusia.

➤ *Îmbunatatirea climatului investitional*

Este nevoie de îmbunatatiri sub toate aspectele sale, inclusiv în ceea ce priveste interventia statului, deficientele cadrului legislativ si de reglementare, barierele administrative si coruptia.

➤ *Accelerarea programului de privatizare si a reformei întreprinderilor*

În dependenta de interesul investitorilor strategici potriviti, va fi nevoie de un imbold pentru programul de privatizare în scopul atragerii capitalului nou si know-how-ului si de a relansa procesul stagnat de restructurare a întreprinderilor. Privatizarea de mai departe si cu succes a sectoarelor de telecomunicatii si energetic cât si a întreprinderilor de tutun si vin, de rând cu implementarea unui regim de reglementare sanatos, reprezinta una dintre sarcinile principale ale tarii pentru urmatorii doi ani.

➤ *Avansarea reformei sectorului energetic*

Reforma sectorului energetic, inclusiv privatizarea retelelor de distributie ramase în posesia statului este foarte importanta pentru a reduce pierderile, ajustarea tarifelor pâna la nivelul de acoperire a costurilor si sporirea disciplinei de plata. Reforma mai este necesara pentru sporirea fiabilitatii sistemului si probabil mai important, pentru colectarea mijloacelor banesti necesare pentru mentinerea sistemului, reducerea deficitului cvasi-fiscal si curatirii datoriilor externe.

➤ *Aprofundarea gradului de intermediere financiara*

Este nevoie de sprijin continuu pentru dezvoltarea sectorului financiar în scopul îmbunătățirii accesului la finanțe pentru sectorul real al economiei, în special la finanțarea pe termen lung și pentru proiecte noi și IMM. Schimbări legislative sunt de asemenea necesare pentru a susține introducerea noilor produse, așa ca ipoteca și leasing-ul.

➤ *Continuarea progresului recent în problema Transnistriei*

Negocierea și implementarea unei soluții pasnice a problemei transnistrene va necesita voința politică din partea ambelor părți, cât și un sprijin constructiv din partea participanților principali în procesul condus de OSCE. Acordul de a elabora o soluție constituțională în baza creării unei structuri federale și acordării unei autonomii largi regiunii transnistrene, este o evoluție salutară. În afara de sarcinile considerabile diplomatice și de securitate generate de această problemă, este nevoie de a aborda sarcini concrete de ordin economic și politic caracteristice perioadei de tranziție în Transnistria, inclusiv datoria mare externă a regiunii, reformele foarte reduse și suspendarea normelor și practicilor democratice.

Soluționarea problemelor tranziției menționate mai sus vor necesita nu doar angajamentul deplin al autorităților moldovenești ci și o coordonare strânsă dintre agențiile donatoare și instituțiile financiare internaționale (IFI).

3. Orientări strategice

Luând în considerare mandatul și experiența sa până la momentul actual, Banca se va axa în perioada următoare a Strategiei pe susținerea dezvoltării sectorului privat, inclusiv a serviciilor comunale publice. Asistența Bancii pentru dezvoltarea infrastructurii va depinde de soluționarea acceptabilă a problemelor cu care se confruntă proiectele actuale ale Bancii din domeniile respective. Ținând cont de situația precară a Moldovei la capitolul datoriei, Banca nu anticipa realizarea unor activități noi garantate de stat atât timp cât acestea nu vor fi însoțite de o co-finanțare suficientă din granturi și nu vor avea o dimensiune regională.

Oportunitățile pentru noi proiecte de investiții și calitatea portofoliului vor depinde în mare măsură de climatul investitional creat în țară. Banca va colabora cu alte IFI în vederea desfășurării unui dialog politic intensiv cu autoritățile pentru îmbunătățirea climatului de afaceri.

Planul recent de federalizare intermediat de OSCE și aprobat atât de Parlamentul Moldovei cât și de Sovietul Suprem de la Tiraspol este o evoluție salutară. Dacă reintegrarea cu succes a Transnistriei va avea loc pe parcursul acestei Strategii, iar procesul de tranziție politică și economică în regiune va reuși, Banca va examina posibilitatea, după caz, a extinderii activităților sale în această regiune.

Activitățile Bancii vor avea drept scop realizarea următoarelor obiective principale de activitate:

- **Sectorul financiar** – Banca se va axa pe (i) acordarea suportului financiar celor mai bune bănci locale în forma de investiții în capital și credite, și (ii) extinderea Programului de Facilitare a Comerțului (PFC), în scopul consolidării de mai departe a serviciilor de intermediere financiară. Noi produse financiare așa ca leasingul și creditarea ipotecară vor fi susținute dacă condițiile de reglementare și de piață vor fi favorabile pentru dezvoltarea lor.
- **Sectorul întreprinderilor** – Banca va căuta posibilități de a susține întreprinderile private, în special IMM, inclusiv în sectorul agro-business, prin (i) finanțare directă, inclusiv de capital,

ultima prin intermediul Facilitatii Investitionale Directe (FID), (ii) linii de credit pentru IMM si micro-întreprinderi prin intermediul bancilor locale, (iii) mecanism de plasare a riscurilor în colaborare cu bancile locale; (iv) crearea unui Program de Certificate de Depozit Agricole, si (v) extinderea programului Managementul TurnAround (TAM) si crearea unui program de Servicii de Consiliere în Afaceri (SCA). Banca va mai continua sa sustina proiecte ce tin de Investitii Straine Directe (ISD) si privatizare.

- **Servicii comunale publice** – Exista o necesitate mare de a dezvolta sectorul energetic. Implicarea de mai departe a Bancii în acest sector va depinde de solutionarea satisfacatoare a problemelor actuale importante, care afecteaza privatizarile anterioare a unor retele de distribuire a energiei catre Union Fenosa. Noi proiecte private vor depinde de asigurarea unor conditii de reglementare potrivite si de mediul operational. În sectorul telecomunicatii, Banca este gata sa examineze posibilitatea acordarii de sprijin Moldtelecom-lui pentru un program investitional în perioada de post-privatizare, în dependenta de transparenta procesului de privatizare.
- **Monitorizarea portofoliului si asistenta la implementare:** tinând cont de problemele mari ce afecteaza proiectele din sectorul de stat din portofoliul Bancii, resurse operationale considerabile vor trebui sa fie alocate în acest scop.
- **Dialogul politic:** în contextul finalizarii si implementarii Strategiei de Reducere a Saraciei (SRS), Banca va colabora cu alte agentii în intensificarea dialogului sau politic cu autoritatile privind climatul investitional.

Banca în continuare va asigura ca toate activitatile BERD în Moldova sa fie desfasurate conform Procedurilor de Mediu ale Bancii si sa integreze, acolo unde este cazul, Planuri de actiune în domeniul mediului. Banca va continua sa colaboreze cu alte IFI si donatori bilaterali prin co-finantare, proiecte complementare si coordonarea strânsa a dialogului politic. În conformitate cu initiativa Comunitatii Internationale pentru tarile CSI-7, Banca va cauta sa mobilizeze finantare sporita din partea donatorilor, care este foarte redusa, pentru cooperarea tehnica în sustinerea pregatirii si implementarii proiectelor sale, activitatii de tranzitie a sistemului legislativ si dialogului politic asupra climatului investitional.

3.1. Sectorul financiar

În pofida circumstantelor dificile, reforma sectorului bancar a înregistrat progrese semnificative. Sectorul bancar a demonstrat o crestere durabila pozitiva. Pe parcursul anului 2002, mijloacele fixe ale sectorului bancar au crescut cu aproape 33 la suta în MDL, împrumuturile nete cu 35.1 la suta iar depozitele totale au sporit cu 48.9 la suta. Gama de servicii oferite de bancile lidere a fost diversificata odata cu eliberarea si deservirea cardurilor de debit si acordarea optiunilor de transfer rapid de bani, a serviciilor bancare on-line si operatiunilor de leasing. Bancile lidere finantate de BERD au devenit intermediari financiari eficienti pentru sustinerea dezvoltarii sectorului privat. Implementarea tuturor proiectelor BERD în acest sector este pozitiva în conditiile actuale.

Obiectivele viitoare ale Bancii vor continua sa fie axate preponderent pe dezvoltarea sectorului bancar privat si finantarea eficienta si adecvata a întreprinderilor private prin bancile locale, în special a IMM si micro-întreprinderilor. O prioritate va constitui extinderea sectorului financiar în alte domenii pentru a include si alte instrumente asa ca leasing-ul si ipoteca.

Obiectivele operationale ale Bancii în sectorul financiar vor include:

- Mentinerea si extinderea intermediarii financiare efective pentru IMM si micro-întreprinderi.

Aceasta va include monitorizarea atenta a liniilor de credit existente si implementarea noilor tranzactii cu bancile cliente existente si posibil noi din Moldova.

- Largirea posibilitatilor de creditare pe termen lung pentru cei mai buni clienti ai bancilor partenere prin mecanismul de plasare a riscurilor, pentru tarile cu venituri mici, care se afla actualmente la etapa de pregatire, în scopul promovarii unor proiecte de marime mijlocie eficiente si viabile în sectorul privat si pentru consolidarea serviciilor acordate de bancile locale în acest segment al pietii.
- Cât priveste participarea cu capital în bancile locale, Banca va continua sa monitorizeze investitiile în Victoriabank, Moldova-Agroindbank si Compania MEC. Banca va mai examina posibilitatea majorarii capitalului sau în bancile existente si investirea de nou capital în alte banci performante din Moldova în baza selectiva.
- Banca va continua sa implementeze Programul de Facilitare a Comertului prin promovarea unei utilizari mai active a Programului de catre bancile deja incluse în program (Victoriabank, Moldova-Agroindbank, Moldindconbank si Mobiasbanca) cât si prin introducerea noilor instrumente (ex. credite de tip revolving) si includerea noilor participanti.
- Banca va depune eforturi pentru identificarea noilor proiecte în domeniul asigurarilor, ipotecii, leasing-ului si altor produse financiare, inclusiv asistenta tehnica pentru crearea unui cadru legislativ si de reglementare adecvat si structurarea proiectelor de investitii în dependenta de accesibilitatea unor sponsori puternici si devotati si a unui climat investitional adecvat.
- Banca va fi gata sa examineze participarea sa la privatizarea Bancii de Economii.
- Banca va continua dialogul sau cu Banca Nationala a Moldovei si alte institutii financiare locale în scopul îmbunatatirii ulterioare a cadrului legislativ si de reglementare si lichidarii obstacolelor pentru dezvoltarea sectorului.

3.2. Sector întreprinderi

Pentru a sustine dezvoltarea economica, Moldova trebuie sa-si dezvolte sectorul întreprinderi prin accelerarea restructurarii firmelor existente, promovarea afacerilor mici si sustinerea IMM. Un mediu de afaceri instabil, hartuirea din partea organelor de reglementare, coruptia, lipsa stimulentele fiscale eficiente si accesibile, cazurile recente de re-privatizare si lipsa unor fonduri pe termen mijlociu si lung de la sectorul bancar, împiedica dezvoltarea sectorului privat, inclusiv IMM. Multe întreprinderi din Moldova se confrunta cu dificultati în restabilirea relatiilor comerciale cu pietele traditionale ale CSI si înca nu poseda capacitati necesare si avantaj competitiv pentru a concura pe pietele din vest.

Banca va cauta sa sustina dezvoltarea unui sector privat puternic, competitiv la nivel intern si international, cu un accent special pe IMM si micro-întreprinderi. O atentie deosebita se va acorda guvernarii corporative si transparente. Prin dialogul sau politic cu autoritatile, Banca va continua sa promoveze procesul de îmbunatatire a mediului de afaceri, inclusiv o interventie redusa din partea statului. Banca de asemenea are scopul de a coopera cu partenerii strategici care pot îmbunatati legaturile de colaborare în ambele directii, acorda un know-how profesionist, experienta si aduce IDS necesare si vor contribui la durabilitatea proiectelor si întreprinderilor dupa plecarea sa.

În mod mai specific, Banca va depune eforturi pentru:

- Acordarea de finantare pentru proiectele de privatizare si post-privatizare în dependenta de angajamentul autoritatilor fata de un proces de privatizare satisfactor si transparent.

Acesta va include privatizarea întreprinderilor din infrastructura și alte mijloace de participare a sectorului privat (ex. prin concesiuni). Contribuția Bancii poate include, în dependența de angajamentul adecvat din partea autorităților, asistența tehnică în susținerea procesului de privatizare.

- Colaborarea cu intermediarii financiari locali pentru acordarea finanțării IMM și micro-întreprinderilor prin linii de credit și promovarea comerțului prin Programul de Facilitare a Comerțului.
- Susținerea intermediarilor financiari locali și a clienților lor mijlocii și mari din sectorul privat prin co-finanțarea directă pentru clienții cei mai buni, în scopul depășirii constrângerilor de finanțare pe termen lung ale băncilor și a limitelor de expunere față de un singur debitor.
- Examinarea posibilității investițiilor de capital în întreprinderile locale, în special prin Facilitatea Investiții Directe (FID) sau alte mecanisme care pot fi create în acest scop în Moldova.
- Extinderea Programului de Management Turnaround (TAM) și crearea unui program de Servicii de Consiliere în Afaceri (SCA).

Agricultura și agribusiness-ul au un rol important în economia Moldovei, generând 21 la sută (în 2002) din PIB-ul țării, angajând circa 40 la sută din populație și constituind aproape 60 la sută din exporturi.

Moldova a implementat câteva reforme fundamentale în agribusiness, așa ca privatizarea majorității întreprinderilor de prelucrare, a pământului și restructurarea gospodăriilor agricole. Procesul de privatizare, care a demarat în 1993, a dus la privatizarea a peste 95 la sută din toate întreprinderile din sectorul de prelucrare. În pofida acestui lucru, agricultura și industria prelucrătoare încă nu este eficientă din punct de vedere a productivității și competitivității pe piață. Implementarea lentă a reformelor și climatul investițional general nefavorabil au generat lipsa interesului din partea investitorilor străini și în rezultat, se atestă un nivel scăzut al restructurării și modernizării întreprinderilor existente de prelucrare, care continuă să rezulte într-o activitate ineficientă a sectorului.

Luând în considerare importanța sectorului agro-business pentru economie, inclusiv din punct de vedere a exportului, prioritățile activității Bancii vor include:

- Explorarea oportunităților de finanțare directă a companiilor de agro-business, inclusiv colaborarea cu partenerii străini strategici potențiali pentru atenuarea riscurilor mari în sector, asigurarea transferului de know-how și maximizarea efectului de demonstrare. Aceste investiții directe probabil se vor axa pe proiectele orientate spre export în așa sectoare ca producerea berii, vinului, inclusiv cultivarea vitei de vie, și prelucrarea legumelor și fructelor.
- Considerarea posibilității creării unui Program de Certificate de Depozit Agricole ca mijloc de finanțare a necesităților sectorului de agro-business în capital circulant și îmbunătățirea transparenței tranzacțiilor cu marfuri agricole.

3.3. Infrastructura

3.3.1. Sectorul energetic

Sectorul energetic din Moldova a fost restructurat considerabil pe parcursul ultimilor câțiva ani, lucru care a dus la divizarea întreprinderii Moldenergo, fost monopolist al sectorului energetic, și crearea

ANRE, agentia de reglementare în energetica.

În 2000, Moldova a lansat un program de privatizare începând cu rețelele de distribuire a electricității. Trei din cinci companii de distribuție au fost privatizate de Union Fenosa, o companie spaniolă. Banca a susținut această privatizare prin asigurarea de capital și credite (ultimele cu co-finanțarea din partea CFI) în scopul îndeplinirii obligațiilor investitoriale orientate spre reducerea pierderilor, îmbunătățirea calității serviciilor și sporirea performanței financiare a companiilor privatizate. Din momentul privatizării, s-a înregistrat o îmbunătățire semnificativă în acest sector, inclusiv revenirea la o aprovizionare stabilă și sigură cu electricitate, sistem îmbunătățit de facturare și colectare a platilor, stoparea tranzacțiilor de tip barter și îmbunătățirea guvernării corporative a rețelelor electrice. Cu toate acestea, investitorul spaniol s-a confruntat cu un șir de obstacole, inclusiv reclamații cu privire la legalitatea contractului de privatizare și influența din exterior asupra activităților ANRE, lucru care a împiedicat ajustările la timp și în mod corect a tarifelor. Deși problema legalității privatizării pare să fie în proces de rezolvare, ambele probleme necesită o soluție finală și au avut un impact negativ considerabil asupra activității companiilor privatizate și climatului investițional din țară.

Aceasta de asemenea a dus la eșecul încercărilor de a privatiza celelalte două rețele de distribuire a electricității aflate în proprietatea statului și a obiectelor de generare a electricității de către investitorii strategici calificați. Recent Guvernul și-a reluat eforturile sale în acest domeniu în colaborare cu comunitatea donatorilor. În situația financiară a Moldovei, continuarea privatizării sectorului energetic este de o importanță majoră pentru a permite statului de a transmite proprietatea și activitatea în cele mai mari segmente ale sectorului și de a economisi resursele limitate de gestionare centrală. În timp ce anterior succesul acestui proces depindea preponderent de reorganizarea sectorului, care a fost implementată destul de bine, acum trebuie recunoscut faptul că investitorii vor cere dovezi precum că politicile Guvernului susțin dezvoltarea de mai departe a acestui sector. Soluționarea definitivă și irevocabilă a problemelor cu care se confruntă Union Fenosa în ceea ce privește legalitatea contractului de privatizare și ajustările tarifelor, însoțite de o susținere corespunzătoare din partea Guvernului și a agenției de reglementare, sunt necesare pentru a transmite semnale pozitive de încurajare a investițiilor ulterioare în Moldova.

Deși Moldova a realizat un progres important în restructurarea sectorului energetic, restructurarea în sine fără o voință reală de a implementa reforma tarifelor nu va duce la dezvoltarea durabilă a sectorului. Progresul continuu în procesul de reformă, atragerea investițiilor și finalizarea privatizării obiectelor ramase în proprietatea statului, va fi posibilă doar în cazul unei respectări stricte a acordurilor semnate de autorități și a reglementărilor care au fost promulgate. Doar atunci va fi clar pentru comunitatea investitorilor că există voința politică pentru susținerea investițiilor străine. Participarea Moldovei la inițiativele internaționale și implementarea lor în țară, așa ca Piața Energetică Regională din Europa de Sud-Est, poate să convingă suplimentar comunitatea internațională a investitorilor, că Moldova intenționează să-și îndeplinească politicile și angajamentele sale.

Pe perioada Strategiei, Banca va continua să monitorizeze proiectul de distribuire a electricității implementat de către Union Fenosa. Banca va conlucra îndeaproape cu Banca Mondială, USAID și alți donatori pentru a asigura că problema ce ține de legalitatea privatizării celor trei rețele electrice va fi soluționată definitiv și într-un mod irevocabil. În cazul soluționării rapide și satisfăcătoare a acestei probleme, stabilității economice satisfăcătoare a rețelelor electrice privatizate obținute prin creșterea adecvată a tarifelor la electricitate în corespundere cu metodologia tarifară, și continuării reformelor în acest sector, Banca va:

- Examinează posibilitatea finanțării, de rând cu investitorii strategici potriviți, a programelor de investiții post-privatizatoriale în rețelele electrice nord și nord-vest, cât și a celor două centrale termo-electrice din Chișinău în dependența de procesul transparent al privatizării;
- Examinează posibilitatea finanțării proiectelor potențiale independente de generare a curentului

electric, daca acestea vor fi acceptabile si competitive cu importurile de energie electrica;

- Examina posibilitatea implementarii unui proiect de transmisie a curentului electric pentru a îmbunătăți inter-conexiunile dintre Moldova și țările vecine, cu condiția ca proiectul să aibă o justificare comercială solidă, să îmbunătățească eficiența sectorului și să fie însoțit de acțiuni corespunzătoare ale autorităților de a reduce pierderile de transport a energiei electrice în țară și să fie co-finanțat de granturi din partea altor donatori;
- Sustine posibil restructurarea și privatizarea întreprinderi de termoficare din Chișinău (Termocom); și
- Sustine, fie în mod independent sau acordând finanțare întreprinderilor locale, proiecte fezabile și clar definite de eficientizare a sectorului energetic privat.

3.3.2. Sectorul telecomunicații

Sectorul de telecomunicații a fost supus unor schimbări pozitive pe parcursul ultimilor ani. Actualmente, sectorul este reglementat de Agenția Națională de Reglementare în Telecomunicații și Informatică (ANRTI), creată în 2000. În timp ce gradul său de independență nu este clar, autoritățile și-au declarat dorința de a defini clar și consolida competențele de reglementare ale ANRTI în sector, pentru a asigura stabilitatea legislativă /de reglementare și credibilitatea funcției de reglementare.

Aflat în proprietatea statului, Moldtelecom este unicul operator al telefoniei fixe și detine exclusivitatea asupra apelurilor de lungă distanță și internaționale prin telefonia fixă, care expiră la 1 ianuarie 2004, în conformitate cu cerințele de liberalizare a pieței ale „Documentului de Referință” a OMC cu privire la telecomunicații. Un plan de re-balansare a tarifelor bazat pe costuri este actualmente implementat, în scopul introducerii tarifelor în baza costului pentru apelurile locale și internaționale până la 1 ianuarie 2004. Aceasta presupune pregătirea Moldtelecom-ului pentru liberalizarea pieței.

Cel de-al treilea concurs internațional pentru privatizarea Moldtelecom-ului, organizat în 2002, a eșuat din cauza lipsei de interes și pretului mic oferit de unicul investitor din Rusia calificat la concurs. Cu toate acestea, privatizarea Moldtelecom-ului încă este inclusă în programul de privatizare a Guvernului și va fi realizată atunci când se va considera că situația este potrivită.

Serviciile de telefonie mobilă sunt actualmente acordate de două companii Voxel și Moldcell, care au aproximativ câte 200.000 clienți fiecare. În februarie 2003 ANRTI a aprobat o decizie de a elibera cea de-a treia licență de telefonie mobilă Moldtelecom-ului. Pretul care urma să fie achitat pentru licență a fost decis de Guvern și este mult mai mic decât cel plătit de cei doi operatori existenți.

Tinând cont de situația din sector, scopul Bancii va fi de a susține privatizarea, atrage investitori strategici potriviți, consolida funcția de reglementare independentă și îmbunătățească competiția în sector. Pe durata Strategiei care urmează, Banca va avea următoarele priorități operaționale:

- Examina posibilitatea finanțării, de rând cu un investitor strategic corespunzător, a programului de investiții post-privatizator în Moldtelecom, în dependență de eficiența și transparența procesului de privatizare.
- Examina posibilitatea finanțării operatorilor privați, inclusiv de telefonie mobilă, în cazul în care aceasta asistență va contribui la consolidarea competitivității în sector.

3.3.3. Sectorul transporturi

Sectorul transporturilor ramâne a fi unul dintre cele mai puțin dezvoltate sectoare, preponderent din cauza finanțării insuficiente pentru întreținere și investiții. Activitatea eficientă a acestui sector este importantă pentru susținerea relansării și creșterii economice a Moldovei. Așezarea geografică a țării, inclusiv apropierea sa de UE în viitor, poate avea un impact semnificativ asupra dezvoltării țării însă necesită în mod prioritar reabilitarea rutelor internaționale principale.

Sub-sectorul rutier constituie peste 80 la suta din traficul intern. Rețeaua de drumuri este extinsă în raport cu dimensiunile țării. Cu toate acestea, pe parcursul ultimilor zece ani, din lipsa de resurse, statul nu a fost în stare să investească în reabilitarea drumurilor și întreținerea lor adecvată, și în rezultat rețeaua de drumuri s-a deteriorat considerabil. Aceasta continuă și dacă în curând nu vor fi întreprinse acțiuni de remediere, costul reabilitării va crește semnificativ.

Proiectul Terminalului Petrolier de la Giurgiulești s-a confruntat cu rețineri semnificative în implementare, cel mai mult din cauza eșecului Guvernului de a-și îndeplini obligațiile financiare și de reglementare. Restructurarea proiectului a fost lansată în 2002 printr-un proces de mediere. Partile au convenit să vândă proiectul, iar Guvernul din inițiativa proprie și-a asumat responsabilitatea de a găsi investitorul potrivit. Cu toate acestea, după mai mult de un an, Guvernul nu a încheiat încă tranzacția, iar Banca a solicitat autorităților să organizeze un tender public pentru a găsi investitorul strategic potrivit.

Datorită importanței sectorului transporturilor pentru economie și ținând cont de capacitatea limitată a țării de a lua împrumuturi garantate de stat, prioritățile Bancii în acest sector vor fi următoarele:

- Identificarea unei soluții satisfăcătoare pentru problema Terminalului Petrolier de la Giurgiulești. Acesta va fi o premisă necesară pentru finanțarea de către BERD a altor proiecte în acest sector.
- Examinarea posibilității finanțării unui proiect de reabilitare a drumurilor, în dependență de capacitatea de a atrage co-finanțări respective în forma de granturi (pentru a obține o concesionalitate suficientă) și existenței unui acord cu FMI, și dacă se va putea demonstra un impact suficient asupra tranziției. Scopul proiectului va consta în obținerea impactului maximal prin reducerea problemelor principale și repararea drumurilor celor mai traversate, care s-au deteriorat până la starea critică.
- Susținerea proiectelor private fezabile și clar definite în sector.

3.3.4. Infrastructura municipală (apa)

În pofida reorganizării întreprinderilor comunale municipale în societăți pe acțiuni acum câțiva ani în urmă, până acum nu s-au produs schimbări semnificative în situația juridică, de reglementare și financiară. Problemele cheie pentru acest sector rămân constrângerile bugetare, care duc la incapacitatea de a onora angajamentele financiare față de întreprinderile comunale și categoriile vulnerabile ale populației, tarife joase care nu acoperă cheltuielile, cheltuielile mari și gestionarea ineficientă la multe întreprinderi, colectările joase, cota înaltă a datoriilor ne-rambursate și lipsa unor mecanisme juridice și de reglementare eficiente și lucrative care ar putea fi folosite împotriva datornicilor. Privatizarea sau gestionarea privată pentru întreprinderile comunale pot fi o opțiune pentru schimbarea situației spre bine; cu toate acestea, ele necesită un angajament ferm și un mediu favorabil creat de autoritățile centrale și locale din Moldova.

Investitiile BERD în serviciile comunale municipale au drept scop îmbunătățirea activității financiare

a companiilor respective prin reducerea pierderilor, scaderea cheltuielilor operationale, îmbunătățirea sistemului de facturare și colectare a platilor și promovarea unui mediu adecvat de reglementare, care va asigura tarife adecvate, acoperind cheltuielile și necesitățile de investiții ale furnizorilor.

Banca își va concentra resursele pe implementarea cu succes a proiectului actual de asigurare cu apă a municipiului Chisinau. Realizarea altor proiecte viitoare în Chisinau și posibil în alte localități va fi pusă în mare dependență de îmbunătățirea condițiilor macroeconomice, care vor asigura ca tarifele, suportabile pentru populație, să fie adecvate pentru a susține costul programelor suplimentare de investiții. Acțiuni de asistență financiară directă pentru categoriile sărace ale populației vor trebui să fie implementate, însoțite de mecanisme adecvate de stabilire a tarifelor.

3.4. Dialogul politic cu autoritățile cu privire la climatul investițional

Moldova rămâne una dintre puținele țări în care climatul investițional nu s-a îmbunătățit și de fapt s-a deteriorat începând cu 1999. Pe parcursul ultimilor doi ani, Guvernul a luat o atitudine intervenționistă în afacerile private și în special în relația cu investitorii străini, care au achiziționat întreprinderi în procesul privatizării din ultimii ani. Acest lucru reduce interesul investitorilor străini potențiali față de țară. Rezultatele proaste ale activității de privatizare din 2001-2002 sunt una din dovezile cele mai clare ale acestui fenomen.

Un exemplu menționat în acest document ține de obstacolele întâmpinate de Union Fenosa, operatorul spaniol al celor trei rețele de distribuție a curentului electric, care a fost afectat de intervenția puternică din partea statului, iar riscul ca privatizarea inițială să fie declarată ilegală încă să mai pastrează. O decizie pozitivă și irevocabilă a autorităților cu privire la legalitatea privatizării celor trei rețele electrice este vitală pentru continuarea reformelor în sectorul energetic și atragerea investitorilor străini în țară.

Luând în considerare importanța critică a îmbunătățirii climatului de afaceri în Moldova, care în prezent afectează negativ dezvoltarea țării, Banca va continua să se extindă dialogul său cu autoritățile naționale în colaborare cu alte IFI, asupra acțiunilor necesare pentru îmbunătățirea situației actuale, inclusiv în contextul elaborării SRS.

3.5. Administrarea portofoliului

Banca va continua să aloce resurse umane considerabile pentru monitorizarea proiectelor, ținând cont de variatele probleme cu care s-au confruntat proiectele din sectorul de stat și infrastructura din portofoliu. Biroul local va continua să joace un rol important în administrarea portofoliului Bancii din Moldova.

4. Alte instituții financiare internaționale și donatori bilaterali

Banca își va continua colaborarea strânsă cu alte IFI și donatori prezenți în Moldova și va spori dialogul său politic cu autoritățile moldovenești în abordarea problemelor ce țin de climatul investițional general în țară, reformele structurale, asistența în privatizare și post-privatizare. Va fi continuată coordonarea cu FMI, BIRD, CFI și USAID pe marginea problemelor ce țin de climatul investițional, în special în sectorul energetic. Banca de asemenea va susține activ elaborarea și implementarea SCERS, în special ceea ce ține de rolul sectorului privat și dezvoltarea lui, unde Banca are un avantaj comparativ.

În contextul Inițiativei Comunității Internaționale pentru țările CSI-7, Banca va căuta să mobilizeze finanțare sporită din partea donatorilor pentru cooperare tehnică în susținerea elaborării și implementării proiectelor sale, activității de tranziție a sistemului legislativ și dialogului politic asupra climatului investițional. Ținând cont de problemele Moldovei privind datoriile și sărăcia, Banca va saluta o implicare mai mare în țară a comunității donatorilor și este pregătită să colaboreze în inițiative concrete în acest sens.

ANEXA 1: EVALUAREA POLITICA

Respectarea Articolului 1

Moldova este devotata principiilor democratiei multi-partite si pluralismului în corespundere cu Articolul 1 al Acordului de Creare a Bancii, desi aplicarea acestor principii pe durata Strategiei anterioare nu a fost întotdeauna consistenta.

Responsabilitatea politica

Moldova este o tara cu o democratie parlamentara multi-partita, în care Parlamentul unicameral este ales printr-o reprezentare proportionala, iar Presedintele tarii este ales de Parlament. Presedintele numeste Prim-ministrul, care formeaza apoi Guvernul. Desemnarea Prim-ministrului si Cabinetului sau depinde de aprobarea de catre Parlament. Ca principiu, constitutia, amendata în 2000, prevede separarea puterilor si un sistem judiciar independent. Sub actuala administratie, ambele aceste conceptii sunt sub semnul întrebării.

Victoria decisiva a Partidului Comunistilor din Moldova în timpul ultimelor alegeri generale le-a permis acestora sa ocupe posturile Presedintelui si Prim-ministrului si sa mentina un control majoritar în Parlament. Desi procesul consolidarii politice a generat o coordonare mai buna politica, dominarea unui singur partid în toate organele centrale de decizie de asemenea reduce eficienta controalelor si echilibrului dintre ramurile puterii. Semne ale potentialului pentru abuz de putere de catre fractiunea majoritara au fost evidente în încercarea la începutul anului 2002 de a introduce studiarea obligatorie a limbii ruse în toate scolile moldovenesti, lucru care a generat proteste largi. Prima reactie a autoritatilor la rezistenta publicului a fost suspendarea activitatii Partidului Popular Crestin-Democrat, care a organizat unele demonstratii. Partial datorita interventiei propice a Consiliului Europei, politica a fost schimbata si tensiunile reduse, însa Guvernul si-a sacrificat o parte din încrederea electoratului câstigata cu greu, prin promovarea unor politici ce au intrat în conflict cu sentimentele majoritatii populatiei moldovenesti /române ale tarii.

Alegerile în Moldova au fost apreciate de catre expertii internationali în general drept libere si corecte si acesta este un pas important spre consolidarea democratica. Raportul final al OSCE din februarie 2001 cu privire la alegerile generale afirma ca alegerile parlamentare „s-au desfasurat în conformitate cu angajamentele OSCE pentru alegeri democratice prevazute de Documentul de la Copenhaga din 1990 si în cadrul obligatiunilor Moldovei ca stat membru al Consiliului Europei”.

Doua scrutine au avut loc de la alegerile generale din februarie 2001. În alegerile regionale pentru baskanul (conducatorul) Gagauziei din octombrie 2002, OSCE nu a organizat o misiune de observatori, însa misiunea OSCE din Moldova a efectuat o evaluare politica a procesului de alegeri iar Congresul Puterilor Locale si Regionale a Consiliului Europei (CLRAE) a organizat o echipa mica de observatori. Ambele organizatii au remarcat un sir de „încalcare procedurale si neajunsuri” în evaluarile lor.

Alegerile locale desfasurate în luna mai 2003 au fost monitorizate de biroul OSCE pentru Institutiile Democratice si Drepturile Omului (ODIHR) în colaborare cu Congresul Puterilor Locale si Regionale (CLRAE) a Consiliului Europei. Concluzia preliminara a fost ca „desfasurarea alegerilor locale din 25 mai în Moldova trezeste îngrijorare”. Observatorii au mentionat câteva elemente pozitive ale alegerilor, în special domeniul cadrului juridic si administrarii alegerilor, însa s-au axat pe câteva „probleme serioase” în perioada campaniei electorale care pun la îndoiala „integritatea alegerilor si poate ca au afectat încrederea publicului în procesul electoral”. Printre acestea, misiunea observatorilor internationali au mentionat arestarea si intimidarea candidatilor din opozitie, separarea incompleta a partidului de guvern si reclamata utilizare a fondurilor publice de catre partidul majoritar

în scopurile campaniei electorale și o tendentiozitate clară a televiziunii de stat în favoarea autorităților.

Acestea au fost primele alegeri locale organizate după controversata reforma locală a Guvernului, care a intrat în vigoare în martie 2003. În cadrul acestei reforme, cele 10 județe constituente a Moldovei au fost înlocuite cu 32 de raioane. Acest lucru a inversat reformele din 1999 care au fost apreciate de Consiliul European și a întors Moldova la sistemul teritorial-administrativ din perioada sovietică. Revenirea la un sistem de control strict de către centru asupra afacerilor locale și regionale a fost criticată dur de grupurile societății civile și primarii din Moldova, CLRAE a Consiliului European și FMI, care a atenționat asupra faptului că cheltuielile planificate pentru reforma aproape cu certitudine vor crește pe măsura implementării și vor reprezenta o povară suplimentară pentru bugetului țării.

Curtea Constituțională a anulat câteva aspecte ale primei versiuni a reformei teritorial-administrative – inclusiv organizarea alegerilor locale anticipate și trecerea la alegerea primarilor de către consiliile raionale – fapt ce a reafirmat încrederea în procesul revizuirii juridice. De asemenea, Guvernul Moldovei a abordat mai multe îngrijorări ale experților Consiliului European legate de modificarea legislației de reforma iar în aprilie 2003 a declarat că deși unele întrebări mai există „această reforma satisface în linii generale Consiliul European”.

Drepturile civile și umane

În general Guvernul Moldovei îndeplinește angajamentele asumate în cadrul Consiliului European și OSCE de a promova standardele democratice de guvernare și garantarea protecției drepturilor civile și umane. Constituția prevede libertatea de exprimare și a presei, libertatea de adunare, asociere, și religiei și în general aceste libertăți sunt respectate în practică.

Organizațiile neguvernamentale de presă din Moldova, inclusiv Uniunea Jurnaliștilor din Moldova au semnalat probleme ce țin de libertatea presei. Ei susțin că presa de stat a devenit un instrument de promovare a intereselor Partidului Comunist de guvernământ din Moldova. Grupurile din opoziție semnalează presiune din partea Guvernului asupra mass media independentă, impusă prin mijloace financiare și juridice. Consiliul European a fost implicat activ în asigurarea continuității libertății presei în Moldova și în acest sens a oferit consultanța experților în ce privește revizuirea legii cu privire la audio-vizual și schimbarea statutului companiei de stat „*Teledio-Moldova*”. Versiunea finală a legii, care a fost aprobată în martie 2003, a fost numită de către Consiliul European „o îmbunătățire care nu poate fi negată” în comparație cu versiunile precedente.

O altă îngrijorare este traficul de ființe umane. Legea interzice traficul de ființe umane, însă traficul de femei și fete rămâne o problemă foarte serioasă. Deși legea prevede pedepse dure pentru traficul de ființe umane, criticii susțin că Guvernul nu întreprinde toate măsurile pentru a pedepsi traficanții. Departamentul de Stat al SUA a inclus Moldova în categoria țărilor de Nivelul 2 (Tier Two Country) în ceea ce privește traficul de ființe umane - țările de nivelul 2 sunt cele care nu îndeplinesc standardele minime pentru lichidarea traficului de ființe umane în corespundere cu Legea SUA privind Protecția Victimelor Traficului, însă unde autoritățile depun eforturi mari de a se conforma cu Legea. Organizația Internațională pentru Migrație (IOM) afirmă că Moldova este principala țară sursă din Europa pentru traficul de femei și copii în scopuri de prostituție în Balcani, Europa de vest și Orientul Mijlociu. Guvernul Moldovei a întreprins unele acțiuni de modificare a Codului Penal calificând traficul cu ființe umane drept crimă penală și au fost organizate unele cursuri speciale de instruire pentru organele de drept; cu toate acestea, hotărârile necesită o consolidare, iar protecția victimelor nu este adecvată.

Relații externe

Conducerea actuală a Moldovei a promovat relații de cooperare cu toți partenerii internaționali

principali, inclusiv CSI, UE, Rusia, Ucraina, România și SUA. Moldova este membru al OMC și Pactului de Stabilitate în Europa de sud-est. Inițiativa UE cu privire la „o Europa mai Larga” a deschis ușa pentru o colaborare mai activă pe care Guvernul actual o susține prin acțiuni pozitive. Un comitet parlamentar și o comisie guvernamentală separată pe problemele integrării europene au fost create recent. Tensiunile cu Guvernul Ucrainei pe marginea controlului hotărului comun și administrării vamale au fost reduse datorită protocolului vamal semnat în mai 2003. Un alt protocol a fost semnat care prevede cooperarea în combaterea traficului ilicit de arme, munitii, substanțe explozibile și psihotrope.

Recent, s-au înregistrat progrese în soluționarea pe cale pașnică a conflictului transnistrean. Planul de federalizare intermediat de OSCE a fost aprobat atât de parlamentul Moldovei cât și de Sovietul Suprem al Transnistriei și un protocol oficial care prevede un plan de organizare a unui referendum (februarie 2004) și alegerilor (februarie 2005) a fost semnat la începutul lunii aprilie. Respectarea acestui plan nu va fi ușoară deoarece planul de federalizare este încă slab susținut de populația atât din Transnistria cât și restul Moldovei iar partile încă trebuie să convină asupra problemei principale a autonomiei Transnistriei într-un stat federal – Tiraspolul dorește o divizare egală a drepturilor și responsabilităților cu restul Moldovei, în timp ce Chisinaul insistă asupra unei divizări asimetrice cu anumite drepturi deținute în exclusivitate de centru (apărare, controlul frontierelor, vamile, valuta). Grupurile din opoziție din Moldova, care continuă să insiste asupra păstrării unui stat unitar care include Transnistria, au amenințat cu organizarea rezistenței în masă față de acest plan. Coordonarea între Federația Rusă, SUA și Ucraina, prin intermediul mecanismului OSCE, a fost vitală pentru a ajunge la această etapă și va rămâne primordială pentru soluționarea cu succes a acestei probleme.

ANEXA 2: TRANZITIA SISTEMULUI LEGISLATIV

EVALUAREA COMPARATIVA A DREPTULUI COMERCIAL DIN MOLDOVA

I. Evaluarea de-a lungul timpului

Conform rezultatelor Studiilor cu privire la Indicatorii Legislativi⁵ realizate de BERD în perioada 1997-2002, legile comerciale din Moldova, în percepția practicienilor în materie juridică locală, s-au îmbunătățit în perioada 2000-2002 din punctul de vedere al extinderii și eficacității lor. Totuși, implementarea efectivă și aplicarea legislației încă mai este o problemă majoră în Moldova, lucru care a cauzat ca eficacitatea percepută a legilor comerciale din Moldova să rămână în urma aplicării lor în practică. Prin urmare, o prioritate în domeniul reformei legislative pentru Guvern este îmbunătățirea eficacității legilor adoptate în țară.

II. Comparatia cu alte tari aflate în tranzitie

Conform rezultatelor Studiului cu privire la Indicatorii Legislativi din 2002 realizat de EBRD, legile comerciale din Moldova, în percepția juristilor locali și altor practicieni în materie juridică, au fost evaluate ca fiind aproximativ la același nivel cu cele din România sau Kazahstan. În timp ce aceasta indică ca perceperea internă juridică este relativ bună în comparație cu alte țări aflate în tranziție, sistemul legislativ al Moldovei în general nu corespunde celor mai bune standarde internaționale și încă duce lipsa de suport instituțional pentru implementarea legilor așa cum s-a menționat mai sus.

EVALUAREA SECTORULUI LEGISLATIV

Insolvabilitate

Legea Republicii Moldova nr. 632-XV cu privire la Insolvabilitate din 14 noiembrie 2001 cu amendamentele din 2002 („Legea”) reglementează procesul de restructurare a întreprinderilor insolubile în scopul îmbunătățirii situației lor financiare, cât și acțiunile în scopul satisfacerii creanțelor creditorilor și lichidării întreprinderii insolubile.

Restructurarea este un proces extra-judiciar realizat sub supravegherea Consiliului de Creditori, în timp ce procedurile de insolvabilitate sunt realizate sub supravegherea instanței de judecată. Legea stabilește drepturile și obligațiile participanților la procesul de restructurare și procedurile de insolvabilitate, indică consecutivitatea măsurilor și determină modul și ordinea satisfacerii creanțelor creditorilor cât și particularitățile procedurilor de insolvabilitate aplicabile anumitor sectoare, așa ca instituțiile financiare și companiile de asigurări.

Conform Legii, deciziile Comitetului de Creditori sunt supuse aprobării de către votul simplu majoritar al membrilor săi, reprezentând cel puțin 50 la suta din suma totală a creanțelor aprobate. Legea prevede ca administratorul să fie licențiat pentru acest gen de activitate.

---

⁵ BERD organizează anual un Studiu al Indicatorilor Juridici pentru măsurarea progresului în domeniul reformei juridice în Europa Centrală și de Est, Tarile Baltice și CSI, în viziunea juristilor și academicienilor locali. Rezultatele fiecărui sondaj sunt bazate pe răspunsurile la chestionarele transmise juristilor din fiecare țară. Sondajul reprezintă percepțiile lor față de sistemul juridic din țară, în special, gradul în care legile principale comerciale și financiare au atins standardele acceptabile la nivel internațional (extinderea) și măsura în care aceste legi sunt implementate și aplicate (eficacitatea). Sondajul se bazează doar pe percepțiile juristilor locali față de legislația țării lor și nu reprezintă viziunea BERD asupra acestor sisteme juridice. Suplimentar, trebuie de menționat că fiecare respondent este rugat să răspundă la întrebările ce tin de țară sa și nu în baza comparativă.

În general, Legea este percepută de practicienii drept lucrativă. Cu toate acestea, în practică au loc dificultăți în comercializarea activelor din cauza lichidității joase a acestora.

Pe parcursul ultimilor ani, procedurile de insolvență au fost utilizate relativ frecvent în scopul lichidării întreprinderilor insolvente, care existau din perioada sovietică.

Pietele de capital

Principalul reglementator al pieței hârtiilor de valoare în Moldova este Comisia Națională pentru Valori Mobiliare din Moldova (CNVM), care a fost creată în corespundere cu Legea cu privire la Comisia Națională pentru Valori Mobiliare din 1999 și modificată în 2002 (Legea CNVM). Un alt act normativ important în domeniul valorilor mobiliare din Moldova este Legea cu privire la Piața Valorilor Mobiliare, care la fel a intrat în vigoare în 1999. De rând cu Legea CNVM, Legea cu privire la Piața Valorilor Mobiliare a fost modificată în 2002. Prevederile amendate se referă la activitățile profesionale pe piață, înregistrarea rapoartelor care trebuie depuse la CNVM și cerințele privind divulgarea informației de către participanții pieții.

Bursa de valori mobiliare a Moldovei a fost creată în decembrie 1994. Cu toate acestea, activitățile la această bursă rămân relativ reduse iar piața sub-dezvoltată. Piața operațiunilor directe a Moldovei a fost lichidată în octombrie 2000 în conformitate cu decizia CNVM.

Industria asigurărilor se află la o etapă timpurie a dezvoltării. Conform amendamentului la Legea cu privire la Asigurări din 1999, companiile cu 100% capital străin pot acum practica activitatea de asigurare în Moldova; până la acest amendament, doar companiile care aveau o cota nu mai mare de 49 la sută de capital străin aveau dreptul să facă acest lucru. O lege cu privire la pensiile de stat a fost adoptată în 1998, având drept scop îmbunătățirea stabilității financiare a sistemului solidar existent prin majorarea vârstei de pensionare, eliminarea înlesnirilor și sporirea contribuțiilor individuale în corespundere cu beneficiile obținute.

Concesiuni

Moldova are o Lege aparte cu privire la Concesiuni din 1995 cu modificările din 1999 și 2002 („Legea”). Suplimentar la această Lege, Moldova dispune de un număr de legi sectoriale, care reglementează anumite aspecte ale diferitor sectoare, inclusiv spre exemplu Legea cu privire la Resursele Naturale și Codul Apelor. Mai mult decât atât, regulile și procedurile concursurilor pentru concesiuni sunt reglementate de regulamente separate ale guvernului.

Conform acestei Legi, orice persoană fizică sau juridică, locală sau străină, cu excepția unităților de stat sau municipale poate fi concesionar. Legea nu prevede o listă a sectoarelor care pot fi dezvoltate în baza concesionară. În loc de aceasta, legea prevede că aranjamentele concesionare sunt permise în orice sector și activitate în măsura în care ele nu contravin legislației Moldovei. Obiectele supuse concesiunii, de rând cu condițiile obligatorii propuse, întâi urmează a fi aprobate de Guvern și confirmate de Parlament, după care concesiunea propusă este publicată pentru oferte potențiale. Concesiunile sunt acordate în baza de concurs sau negocieri directe, unde există doar o singură ofertă.

Conform Legii, acordul cu privire la concesiune nu poate depăși termenul de 50 ani. Legea prevede dreptul autorităților care au acordat concesiunea de a schimba unilateral condițiile acordului de concesiune în baza anumitor motive enumerate în Lege. Dreptul concesionarului la compensație este asigurat prin proceduri de judecată. Cu toate acestea, motivele rezilierii concesiunii par a fi vagi. De asemenea,

motive destul de vagi exista pentru rezilierea unilaterală de către autoritățile care au acordat concesiunea, așa ca spre exemplu „încalcarea de către concesionar a condițiilor acordului”.

Orice transfer de către concesionar a obiectelor /drepturilor concesionare este interzis de Lege. Această restricție statutară limitează în mod inevitabil operațiunile de finanțare. Conform Legii, litigiile pot fi soluționate prin proceduri judiciare sau arbitraj (inclusiv internațional).

Guvernarea corporativă

Legea cu privire la Societățile pe Acțiuni a fost adoptată în 1997 și a fost amendată de câteva ori din acel moment, ultimele modificări fiind făcute în 2002. La momentul actual, în Moldova nu există un Cod aparte al Guvernării Corporative.

Conform Legii cu privire la societățile pe acțiuni, o companie pe acțiuni trebuie să organizeze o adunare generală a acționarilor în fiecare an. Termenul de notificare și publicare a informației despre adunarea generală este specificat în statutul societății pe acțiuni însă nu poate fi mai mic de 25 zile după data încheierii anului fiscal sau mai mare de 30 zile până la data adunării. Acționarii care dețin cel puțin 5 la suta din acțiunile de vot ale companiei au dreptul să ceară consiliului directorilor companiei să includă în agenda adunării până la două subiecte și să nominalizeze candidați pentru consiliul directorilor și comitetului de audit. Totuși, consiliul directorilor companiei are dreptul să refuze o asemenea solicitare în baza prevederilor specifice în Legea cu privire la Societățile pe Acțiuni. Membrii consiliului de directori ai companiei sunt aleși de către adunarea generală a acționarilor pentru un termen de un an și sunt eligibili pentru realegere fără limită. Numărul membrilor consiliului într-o societate este determinat de statutul companiei însă nu poate fi mai mic de trei persoane. O simplă majoritate de voturi prezente la adunare este necesară pentru ca adunarea generală a acționarilor să adopte o rezoluție pe marginea chestiunilor ordinare conform Legii cu privire la societățile pe acțiuni. În cazul problemelor care conform Legii sau statutului companiei cad sub incidența excepțională a adunării generale a acționarilor (spre exemplu, tranzacții corporative mari), cel puțin două treimi din voturile prezente la adunare sunt necesare pentru a adopta o rezoluție. Acționarii pot vota personal sau prin procura. Legea cu privire la Societățile pe Acțiuni conține prevederi ce tin în special de tranzacțiile corporative, care implică situații de conflict de interese. În situații de preluare a companiei, persoana care a achiziționat pachetul majoritar de acțiuni este obligat să ofere tuturor acționarilor să le cumpere acțiunile lor la un preț mediu de piață.

Una dintre încălcările drepturilor acționarilor des întâlnite în Moldova este abuzul de putere de către funcționarii societății pe acțiuni. Alte încălcări întâlnite des în țară includ ne-înștiințarea acționarilor despre organizarea adunarilor generale a acționarilor, ne-organizarea concursurilor în cazul achiziționării pachetului de control, cumpărarea /comercializarea acțiunilor de către persoane din interiorul companiei fără a respecta procedurile prevăzute de lege și divulgarea insuficientă acționarilor a informației cu privire la operațiunile și activitățile companiei.

Tranzacții asigurate

Asigurarea în cazul activelor mobile este reglementată de Legea cu privire la Gaj din 30 iulie 2001, care a intrat în vigoare la 1 noiembrie 2001. Ea a fost parțial elaborată cu asistența BERD, GtZ și alte instituții și a avut drept scop soluționarea unui sir de probleme și lacune identificate în aplicarea Legii din 1996. Totuși, deficiența majoră a sistemului era lipsa unui sistem adecvat de înregistrare. Registrul care a fost pus în aplicare începând cu 1996 era ținut de Camera Notarilor și era bazat pe suport de hârtie. Înregistrările din birourile regionale erau transmise prin telefon către biroul central. Notarilor

nu le era clar rolul lor în procesul de înregistrare, iar procedurile erau confuze cu consecințe potențial periculoase pentru părți. BERD a concluzat în 1998-2000 cu Ministerul Justiției în crearea unui sistem de înregistrare centralizat și computerizat. Însă, lipsa angajamentului din partea Guvernului, cât și disputele asupra funcționării registrului și lipsa unui acord cu Camera Notarilor a făcut progresul de mai departe imposibil.

La 27 iunie 2002, Guvernul a aprobat un Ordin cu privire la registrul bunurilor mobile gajate și Regulamentul cu privire la registrul (publicat la 1 iulie 2002), stipulând reguli mai detaliate pentru funcționarea noului registru și procedurile de înregistrare. Registrul este ținut actualmente de Ministerul Justiției iar înregistrările se efectuează prin notariate. Există un șir de probleme în modul de funcționare a registrului; mai întâi el este ținut atât sub formă manuală cât și electronică, iar în cazul discrepantei dintre date, datele din registrul manual au prioritate. Acest lucru subminează semnificativ avantajul sistemului computerizat și poate însemna re-introducerea incertitudinii și neîncrederii caracteristice fostului sistem. De asemenea, Ordinul nu prevede clar cine va avea acces la informație, în special dacă registrul va fi deschis publicului – din Ordin pare să se sub-înțeleagă că doar părțile interesate pot avea acces la el și se interzice „distribuirea ilegală” a informației: aceasta contravine obiectivului primar al registrului, care constă în asigurarea publicității părților terțe. Cu toate acestea, este prematur de a trage concluzii definitive cu privire la noul sistem: el a fost introdus la sfârșitul anului 2002. Se pare că el funcționează, iar numărul notarilor conectați la sistem este în creștere. În general, bancile sunt multumite de sistem.

O altă preocupare în legătură cu sistemul existent se referă la procedurile de aplicare. În timp ce Legea cu privire la Gaj din 1996 prevedea dreptul creditorului gajist de a vinde proprietatea gajată, fără recurs la instanța de judecată, în cazul default-ului din partea debitorului, în practică creditorul se confruntă cu o mare incertitudine în ceea ce privește valabilitatea acestui proces cât și obstrucționarea de către debitor care cauzează litigii îndelungate. Nu este clar dacă noile prevederi au remediat aceste dificultăți.

Telecomunicații

Sectorul telecomunicațiilor din Moldova este actualmente reglementat de Legea cu privire la Telecomunicații din 1995, amendată până în 2001, iar activitatea de reglementare în sector este înfaptuită de Agenția Națională de Reglementare în Telecomunicații și Informatică (ANRTI). ANRTI a fost creată prin decizia Guvernului în 2000 și este responsabilă de reglementarea cotidiană a activităților din sector. Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor este responsabil de elaborarea politicilor strategice în acest sector.

Moldtelecom, care se află în proprietatea statului, este furnizorul principal al telefoniei publice locale și serviciilor Internet și deține exclusivitatea asupra telefoniei fixe de distanță lungă și internațională. Există o concurență în domeniul furnizării de date, serviciilor de pager, VSAT (satelit) și acordarea serviciilor Internet. Serviciile telefoniei mobile sunt acordate de Voxtel (o companie mixtă moldo-franceză-română) și Moldcell.

În cadrul procesului de aderare a Moldovei la Organizația Mondială a Comerțului (OMC), Guvernul Moldovei și-a asumat angajamentul de a liberaliza piața telecomunicațiilor către 2004 în corespundere cu cerințele „Documentului de referință” a OMC în domeniul telecomunicațiilor. Regulile și procedurile ce țin de interconectare au fost adoptate și Guvernul depune eforturi pentru consolidarea independenței ANRTI. În timp ce gradul de independență al ANRTI nu este clar, autoritățile și-au afirmat dorința de a clarifica și consolida competențele de reglementare ale ANRTI în sector pentru a asigura certitudine legislativă /de reglementare și credibilitatea funcției de reglementare.

Un nou regulament cu privire la controlul tarifelor a fost adoptat în 2001 iar Guvernul Moldovei intentioneaza sa finalizeze prima etapa a planului de re-balansare a tarifelor în baza costurilor catre 2004. Acest plan cauta sa faca apelurile internationale mai competitive si sa introduca tarife pentru apelurile locale si de distanta lunga în baza costurilor pentru persoane fizice si companii. Se preconizeaza ca planul de re-balansare a tarifelor va spori valoarea Moldtelecom-ului si va atrage noi operatori în tara.

În timp ce Guvernul Moldovei pare sa-si fi manifestat angajamentul fata de privatizarea Moldtelecom-ului, totusi pregatirile pentru acest proces au avut loc cu dificultati pâna la momentul actual. Guvernul Moldovei recunoaste ca eforturile de reformare si privatizare a Moldtelecom-ului întreprinse pâna în prezent, au prejudiciat reputatia Moldovei în comunitatea internationala a investitorilor si poate ca au redus atractivitatea Moldtelecom-ului pe piata internationala a investitiilor. Cu toate acestea, trebuie de mentionat ca crearea ANRTI constituie un pas important iar rolul sau în restructurarea sectorului va ajuta substantial la acest proces. Suplimentar, a fost selectat un consultant care va asista Guvernul Moldovei în procesul de privatizare printr-un concurs international deschis, competitiv si transparent (de rând cu transferul controlului asupra gestionarii) în baza unei selectari obiective si criteriilor de evaluare.

Cheia pentru înregistrarea progresului în dezvoltarea acestui sector este liberalizarea si privatizarea. Pentru a facilita si sustine mediul liberalizat preconizat pentru Moldova, autoritatile trebuie sa continue sa adopte si sa implementeze reguli si proceduri moderne pentru acest sector. În timp ce Guvernul Moldovei pare sa fi realizat progrese semnificative în reformarea sectorului pâna la momentul actual, mult va depinde de implementarea practica a acestor reforme. Independenta, înputernicirile si resursele ANRTI vor fi esentiale în acest respect, iar Guvernul Moldovei trebuie sa acorde sprijinul corespunzator ANRTI în implementarea acestor initiative de reformare a sectorului.

PROIECTELE CE TIN DE REFORMA LEGISLATIVA

Proiectul de reforma legislativa pentru perfectionarea legislatiei în domeniul tranzactiilor de leasing în Moldova

Banca a aprobat un proiect, care are drept scop sprijinirea Guvernului Moldovei în elaborarea unei legislatii cuprinzatoare si moderne în domeniul leasing-ului. Activitatile principale ale proiectului se vor axa pe evaluarea legislatiei actuale cu privire la tranzactiile de leasing operational si financiar si sprijinirea Guvernului la elaborarea unor propuneri legislative de reformare a cadrului legislativ existent în scopul ajustarii lui conform practicilor internationale în domeniul legislatiei cu privire la leasing.

ANEXA 3: PROBLEME DE MEDIU

Ministerul Mediului (MM) din Moldova a fost creat în 1998. Unitati de protectie a mediului au fost create la nivel local de catre Minister. În rezultatul primului Plan National de Actiune în domeniul Mediului (PNAM) din 1996, Guvernul a adoptat în 1998 Obiectivele Strategice ale Dezvoltarii Social-economice. Autoritatile au stabilit drept prioritate problemele ce tin de calitatea apei, în special aprovizionarea cu apa si tratarea apelor reziduale în localitatile urbane. Mai mult decât atât, în 2002 Guvernul a elaborat un program de aprovizionare cu apa si tratare a apelor reziduale pentru localitati în scopul îmbunatatirii calitatii apei si eficientei consumului de apa.

În Moldova s-a atestat o îmbunatatire a calitatii mediului. Conform raportului UNECE, nivelul de NO_x s-a redus din cauza cresterii consumului de gaze. Gradul de utilizare a pesticidelor s-a redus din cauza reducerii subventiilor în agricultura si unei calitati mai bune a apei, în special în râurile principale, prin investitii în tratarea apelor reziduale. Guvernul intentioneaza sa-si armonizeze legislatia de mediu cu directivele de mediu ale UE. Capacitatea institutionala si resursele financiare insuficiente ramân obstacolele principale în îmbunatatirea mediului.

Abordarea Bancii fata de problemele de mediu din Moldova va fi accentuata pe demonstrarea beneficiilor unor practici bune de mediu si introducerea unor tehnologii mai curate si mai eficiente în contextul proiectelor finantate de Banca. În sectorul financiar, BERD a organizat cursuri de instruire în domeniul mediului pentru patru banci locale. Instruirea asigura formarea capacitatii intermediarilor financiari ai Bancii de a implementa proceduri de expertisa în domeniul mediului, care sunt integrate în procesul de evaluare a creditelor /investitiilor intermediarilor financiari. Proiectul BERD de reabilitare a aprovizionarii cu apa în Chisinau a avut drept scop îmbunatatirea aprovizionarii cu apa si tratarea apelor reziduale în Chisinau.

Banca Mondiala implementeaza proiectul finantat de GEF pentru elaborarea strategiei privind biodiversitatea si pregateste un proiect de conservare a mlastinilor si biodiversitatii, care vor aborda prioritatile nationale actuale în domeniul mediului, inclusiv îmbunatatirea calitatii apei si gestionarea habitatului pe râul Nistru. Cu asistenta Bancii Mondiale, Moldova a pregatit documentele pentru un plan de actiune în domeniul biodiversitatii (2001-2010).

ANEXA 4: INDICATORI ECONOMICI SELECTATI

Moldova	actualizata în aprilie 2003										
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 (plan.)
Productie si cheltuieli	(% în termeni reali)										
PIB	-1.2	-30.9	-1.4	-5.9	1.6	-6.5	-3.4	2.1	6.1	7.2	6.0
Produsul brut industrial	0.3	-27.8	-3.9	-6.5	0.0	-15.0	-11.6	7.7	13.7	10.8	...
Produsul brut agricol	9.9	-24.6	1.9	-11.6	11.4	-11.0	-8.0	-3.3	6.4	3.0	...
Angajarea în câmpul muncii	(în procente)										
Fora de munca (media anuala)	-1.0	0.0	-24.2	-6.5	-6.5	-5.4	-17.5	-15.1	...	...	...
Locuri de munca (media anuala)	-17.7	-0.4	-24.7	-6.7	-6.5	-6.4	-18.2	-15.6	-5.8	2.3	...
Somajul (sf. anului) 1/	...	...	...	...	...	9.2	11.1	8.5	7.3	7.4	...
Preturi si salarii	(în procente)										
Preturi de consum (media anuala)	1184.0	487.0	30.2	23.5	11.8	7.7	39.3	31.1	9.6	5.2	8.1
Preturi de consum (sf. anului)	2777.0	104.6	23.8	15.1	11.2	18.3	43.7	18.4	6.3	4.4	...
Preturile de productie (media anuala)	...	205.1	52.9	31.2	14.9	9.7	44.0	28.5	5.7	...	...
Preturile de productie (sf. anului)	6947.0	214.5	46.6	20.4	13.6	13.6	58.6	24.2	5.9	...	...
Veniturile lunare medii brute în economie (media anuala)	783.4	247.4	32.1	31.2	16.3	14.6	21.6	33.9	27.3	...	...
Sector guvernamental 2/	(în % din PIB)										
Balanta de stat generala	-7.5	-19.2	-13.1	-10.6	-10.3	-4.5	-4.9	-3.6	0.5	0.0	-0.8
Cheltuieli generale de stat	28.0	49.5	39.6	45.8	51.8	41.7	34.6	32.8	28.3	30.3	...
Datoria generala de stat	...	34.3	37.2	39.7	48.1	82.8	77.9	73.1	60.7	58.2	...
Sectorul monetar	(în procente)										
Resurse financiare generale (M3, sf. anului)	371.2	87.6	65.1	12.8	37.0	-8.7	42.6	40.1	36.4	36.0	...
Credit local (sf. Anului)	331.3	101.5	64.7	18.8	26.8	29.2	18.1	14.4	29.6	26.0	...
Resurse financiare generale (M3, sf. anului)	(în % din PIB)										
Resurse financiare generale (M3, sf. anului)	22.0	15.9	19.2	18.0	21.6	19.2	20.3	21.9	25.1	29.5	...
Rata do bânzii si de schimb	(în % anual, sfârșitul anului)										
Rata refinantarii	...	...	21.0	19.5	16.0	32.7	31.0	27.0	13.0	11.3	...
Rata dobânzii interbancare (scadenta pâna la 30 zile)	...	...	...	...	28.1	30.9	32.6	20.8	11.0	4.9	...
Rata de depozit (1 an)	...	...	32.5	25.4	23.5	21.7	27.5	24.9	20.9	14.4	...
Rata de împrumut (1 an)	...	...	41.9	36.7	33.3	30.8	35.5	33.8	28.7	23.5	...
Rata de schimb (sf. anului)	(MDL/USD)										
Rata de schimb (sf. anului)	3.6	4.3	4.5	4.7	4.7	8.3	11.6	12.4	13.1	13.9	...
Rata de schimb (media anuala)	1.5	4.1	4.5	4.6	4.6	5.4	10.5	12.4	12.9	13.6	...
Sectorul extern	(în milioane dolari SUA)										
Contul curent	-182	-98	-85	-192	-275	-335	-68	-97	-95	-103	-105
Balanta comerciala	-180	-54	-70	-260	-348	-388	-137	-294	-311	-378	-390
Export de marfuri	451	618	739	823	890	644	474	477	567	660	710
Import de marfuri	631	672	809	1,083	1,238	1,032	611	771	878	1,038	1,100
Investitii directe straine, net	14	12	66	23	78	76	38	129	156	110	97
Rezerve brut (sf. anului), ex.aur	76	180	256	314	362	137	180	223	229	269	...
Stoc datorie externa	255	634	844	1,062	1,287	1,452	1,492	1,544	1,516	1,641	...
Rezervele brute (sf. anului), excl. aurul	(în luni de import a bunurilor si serviciilor)										
Rezervele brute (sf. anului), excl. aurul	1.5	2.9	3.0	3.0	3.1	1.3	2.7	2.7	2.5	2.5	...
Deservirea datoriei (planificata)	(în % al exportului de bunuri si servicii)										
Deservirea datoriei (planificata)	...	2.3	8.2	5.7	17.7	33.6	44.2	25.4	23.9	29.9	...
Categorii din memorandum	(denominalizari asa cum au fost indicate)										
Populatia (sf. anului, milioane)	4.3	4.4	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	...
PIB (milioane lei)	1,821	4,737	6,480	7,798	8,917	9,122	12,322	16,020	19,052	22,040	25,200
PIB pe cap de locuitor (în USD)	348	323	392	462	528	465	321	354	408	448	484
Cota industriei în PIB (%)	31.2	27.3	29.3	27.5	26.0	25.8	24.9	25.4	22.4	21.0	...
Contul curent /PIB (%)	- 14.5	-8.4	-6.8	-11.3	-14.3	-19.7	-5.9	-7.5	-6.4	-6.3	...
Datoria externa-rezerve, mln USD	179	440	412	503	925	1,315	1,312	1321.0	1287.0	1372.0	...
Datoria externa/PIB (%)	20.4	53.1	39.7	42.5	66.7	85.5	127.4	119.8	102.4	101.1	...
Datoria externa/export servicii si marfuri (%)	56.8	95.2	77.2	87.0	121.7	182.5	244.6	240.6	206.2	188.7	...

Nota: datele pentru 1999-2002 reprezinta estimarile oficiale ale produsului, reflectat în publicatii ale autoritatilor nationale, FMI, Banca Mondiala, OECD. Datele pentru 2003 reflecta estimarile BERD, partial bazate pe informatia de la aceste surse. Toate cifrele sunt pentru Moldova, excluzând Transnistria.

- 1) Rata somajului conform Organizatiei Internationale a Muncii
- 2) Guvernul general include fondurile statului, municipalitatilor si cele extra-bugetare

ANEXA 5: OPERATIUNILE APROBATE SI PORTOFOLIUL BANCII

(la 30 aprilie 2003, milioane Euro)

pe Sector

Denumirea sector ului	ANGAJAMENTE					PORTOFOLIUL NET	
	Nr.de proiecte	Costul total al proiectului	Finantarea BERD	% din totalul BERD	Debursate	Portofoliul	% din portofoliu
Institutiile financiare	17	69.8	50.9	30%	42.5	18.7	18%
Infrastructura	8	167.1	86.1	51%	70.3	74.3	70%
<i>Energetic</i>	3	69.5	36.4	21%	22.9	33.4	32%
<i>Apa si canalizare</i>	1	36.5	20.4	12%	18.0	18.1	17%
<i>Transport</i>	3	59.6	28.4	17%	28.5	22.8	22%
<i>Telecomunicatii</i>	1	1.5	0.9	1%	0.9	0.0	0%
Asistenta întreprinderilor	2	57.3	32.6	19%	32.3	12.9	12%
<i>Agribusiness</i>	2	57.3	32.6	19%	32.3	12.9	12%
Total pe tara	27	294.2	169.6	100%	145.1	105.9	100%

Pe categoria portofoliului si tipul investitiilor

	ANGAJAMENTE					PORTOFOLIUL NET	
	Nr.de proiecte	Costul total al proiectului	Finantarea BERD	% din totalul BERD	Debursate	Portofoliul	% din portofoliu
Privat	20	154.7	89.4	53%	67.6	57.2	54%
Public	7	139.5	80.2	47%	77.5	48.7	46%
Total pe tara	27	294.2	169.6	100%	145.1	105.9	100%
Cu garantie de stat	7	156.5	97.8	58%	95.3	44.9	42%
Fara garantie de stat	20	137.7	71.8	42%	49.7	61.0	58%
Total pe tara	27	294.2	169.6	100%	145.1	105.9	100%
Credite	15	216.4	131.1	77%	114.9	80.2	76%
Capital	3	9.0	6.3	4%	6.3	6.3	6%
Garantii bancare	4	7.2	7.2	4%	0.0	3.8	4%
Credite si capital	5	61.6	25.0	15%	23.8	15.7	15%
Total pe tara	27	294.2	169.6	100%	145.1	105.9	100%

ANEXA 5: OPERATIUNILE SEMNATE SI PORTOFOLIUL BANCII (CONTINUARE)

(la 30 aprilie 2003, milioane Euro)

Denumirea operatiunii	ANGAJAMENTE					Public/ Privat	Anul aprobarii
	Costul total al proiectului	Credit	Capital	Garantii	Fonduri BERD		
Instituti financiare							
Linia de credit Victoria Bank	3.8	3.6	0.2		3.8	Privat	1995
Linia de credit Moldova-Agroindbank	16.5	16.5			16.5	Privat	1995
Proiectul de micro-finantare - Mobias Banca	0.6	0.6			0.6	Privat	1996
Proiectul de micro-finantare - Victoria Bank	0.6	0.6			0.6	Privat	1996
Proiectul de micro-finantare - Universal Bank	0.6	0.6			0.6	Privat	1996
Proiectul de micro-finantare - Moldova Agroindbank	1.1	1.1			1.1	Privat	1996
Cresterea de capital Victoria Bank	1.7		0.2		0.2	Privat	1997
Credit convertibil senior Moldova-Agroindbank	9.0	7.2	1.8		9.0	Privat	1998
Cresterea de capital Victoria Bank II	1.4		0.2		0.2	Privat	1999
PFC: Victoria Bank	2.2			2.2	2.2	Privat	1999
PFC: Moldova-Agroindbank	1.8			1.8	1.8	Privat	1999
PFC: Moldindconbank	1.3			1.3	1.3	Privat	2000
MEC Moldova S.A.	0.9	0.8	0.1		0.9	Privat	2000
Linia de credit Victoriabank (II)	7.2	3.6			3.6	Privat	2001
Linia de credit Moldova-Agroindbank (II)	5.4	5.4			5.4	Privat	2002
MEC Moldova - Bank	13.9		1.2		1.2	Privat	2002
PFC: Mobiasbanca	1.8			1.8	1.8	Privat	2002
Infrastructura							
Energetic							
Proiectul Eficienta Energiei Chisinau, Termocom	18.7	8.0			8.0	Public	1995
Investitii în capitalul întreprinderilor de distribuire a energiei	5.9		5.9		5.9	Privat	2001
Credit post-privatizional acordat întreprinderilor de distribuire a energiei	44.9	22.4			22.4	Privat	2001
Apa si Canalizare							
Reabilitarea sistemului de asigurare cu apa potabila a or. Chisinau, Apa Canal	36.5	20.4			20.4	Public	1997
Transport							
Proiectul de reabilitare a drumurilor	14.8	10.3			10.3	Public	1995
Proiectul terminalul petrolier de la Giurgiulesti	34.1	8.9	1.3		10.2	Privat	1996
Modernizarea Aeroportului International Chisinau	10.8	7.9			7.9	Public	1998
Telecomunicatii							
Eurovision - NRT Moldova	1.5	0.9			0.9	Public	1993
Asistenta întreprinderilor							
Agribusiness							
Proiectul de promovare a exportului de vinuri	50.3	25.6			25.6	Public	1994
Actiuni preferentiale GCC	7.0	7.0			7.0	Public	2001
Total pe tara	294.2	151.5	10.9	7.2	169.6		
Total proiecte					27		

ANEXA 6: PROGRAME ALE ALTOR INSTITUTII FINANCIARE INTERNATIONALE SI ASISTENTA BILATERALA PRINCIPALA

FMI

La 21 decembrie 2000, Consiliul Executiv al FMI a aprobat pentru Moldova Facilitatea de Reducere a Saraciei si Crestere (FRSC) pentru o perioada de trei ani în suma echivalenta a 142 milioane dolari SUA. Trei transe în valoare totala de aproape 37.5 milioane USD au fost deja debursate (în decembrie 2000, februarie 2001 si august 2002). Cu toate acestea, celelalte transe sunt actualmente înghetate.

Ultima misiune a FMI în Moldova din iunie 2003 a constatat progresul recent însa a conchis ca Guvernul Moldovei trebuie sa îndeplineasca un sir de conditii pentru reluarea finantarii din partea FMI. În afara de interventiile statului si problemele de tin de mediul de afaceri, Fondul si-a exprimat îngrijorarea cu privire la perspectiva financiara pe termen mediu, cât si în legatura cu problemele ce tin de comerț asa ca restrictiile la export asupra unor categorii de bunuri si prevederile specifice ale Legii cu privire la inspectia înainte de expeditie. Pe marginea multor din aceste probleme s-au înregistrat recent progrese. O alta pre-conditie a programului FMI include relansarea programului BM SAC-III, deoarece fondurile care urmeaza a fi primite de la BM sunt incluse în bugetul convenit cu FMI.

Guvernul sustine ca întreprinde tot posibilul pentru a îndeplini conditiile catre momentul prezentarii la Consiliul Administrativ si efectuarea ulterioara a debursarilor în septembrie 2003. Negocierile reusite cu FMI sunt o pre-conditie pentru ca tara sa se poata adresa catre Clubul de la Paris.

Grupul Bancii Mondiale

De la aderarea Moldovei la Banca Mondiala în 1992 si la Agentia Internationala pentru Dezvoltare (IDA) în 1994, Banca Mondiala a acordat o asistenta consistenta pentru programul de reforme economice din tara. Angajamentele de finantare din partea BIRD/IDA au constituit aproximativ 505 milioane dolari SUA pentru 24 de proiecte. Împrumuturile initiale s-au axat pe sustinerea ajustarilor structurale, formarea unui sector privat în agricultura si industria de productie precum si pe îmbunatatirea gestionarii economice si financiare a sectorului energetic. În aprilie 2000, Moldova a devenit o tara beneficiara doar din partea IDA. Debursarile BIRD/IDA au constituit pâna în prezent 351 milioane USD.

Obiectivul principal al BM în Moldova este de a contribui la eradicarea saraciei si cresterea economica durabila. În baza experientei internationale si situatiei existente din Moldova, BM considera ca reducerea saraciei în Moldova trebuie sa se bazeze pe trei piloni principali: (i) mentinerea stabilitatii macroeconomice si generarea cresterii economice durabile, care ar genera locuri de munca productive si venituri mai mari; (ii) asigurarea unui sistem accesibil de protectie sociala a categoriilor cu adevarat nevoiasi si crearea unor programe de asistenta auto-directionate pentru ajutorarea celor mai saraci; si (iii) îmbunatatirea accesului persoanelor sarace la serviciile sociale. Acestea urmeaza a fi realizate prin elaborarea Strategiei de Reducere a Saraciei (SRS) si implementarea diferitor proiecte de investitii. O strategie SRS interimara a fost aprobata de BM în decembrie 2000, iar SRS finala se preconizeaza a fi finalizata catre sfârșitul anului 2003. Procesul de elaborare a SRS va fi coordonat cu pregatirea unei noi Strategii de Asistenta pentru Tara, care va acoperi urmatorii doi-trei ani. La moment, un proiect al SRS pregatit de Guvern este examinat de Banca Mondiala, iar documentul final se preconizeaza a fi prezentat în jumatatea a doua a anului 2003.

Urmatoarele proiecte au fost introduse cel mai recent în portofoliul BM din Moldova:

- Proiectul Fondului de Investitii în Sanatate (21 milioane USD)
- Al treilea Credit pentru Ajustari Structurale SAC III (30 milioane USD /credit IDA), care are drept scop sustinerea programului de reforma a Guvernului necesar pentru crearea conditiilor de crestere economica durabila si îmbunatatirea nivelului de trai. Pâna în prezent, doar o transa în valoare de 10 milioane USD a fost debursata în iulie 2002. Cea de-a doua transa urma sa fie debursata în decembrie 2002, însa a fost suspendata din cauza ne-îndeplinirii unor conditii
- Proiectul de Investitii si Servicii Rurale (25 milioane USD), care are drept scop sporirea veniturilor rurale si a conditiilor de trai prin promovarea antreprenoriatului rural, producerii agricole si comertului în localitatile rurale.

Printre proiectele în curs de pregatire se afla Proiectul Energetic II, Creditul pentru Reforma Sectorului Public I, un Proiect pilot de aprovizionare cu apa si sanatatie în orasele, orase si localitati rurale, Proiectul de facilitare a Comertului si Transportului în Europa de sud-est (agentiile de administrare vamala si control de frontiera) si proiectul TBC/SIDA.

Uniunea Europeana si TACIS

Reprezentanta UE la Chisinau s-a deschis în 1999. Ea activeaza în strânsa cooperare cu Unitatea de Coordonare TACIS. Mandatul biroului UE include promovarea Uniunii Europene prin pastrarea relatiilor extinse cu institutiile guvernamentale si sporirea cunostintelor despre UE, institutiile si programele sale în Moldova si sustinerea elaborarii si implementarii programului TACIS inclusiv identificarea proiectelor.

În 2002, Comisia Europeana a aprobat un grant în valoare de 15 milioane Euro pentru Moldova în scopul sustinerii balantei de plati a tarii. Grantul urmeaza a fi alocat în trei transe a câte 5 milioane Euro fiecare. În prezent, grantul este retinut si alocarea lui depinde de negocierile reusite cu FMI si reluarea programului acestei institutii în Moldova.

Principalele proiecte de asistenta tehnica ale TACIS aflate în curs de implementare la momentul actual includ sprijin pentru reforma institutionala, legislativa si administrativa (6.3 milioane Euro); dezvoltarea resurselor umane (5.7 milioane Euro) si sustinerea întreprinderilor (4.3 milioane Euro) în scopul asistarii promovarii exporturilor si dezvoltarii IMM.

În afara de aceasta, un sir de proiecte în valoare totala de 10 milioane Euro se afla la etapa de pregatire: reconstructia vamei de la Giurgiulesti (2.3 milioane Euro); consolidarea activitatilor de gestionare la frontiera (3.9 milioane Euro) si reconstructia podului Radauti-Lipcani (3 milioane Euro).

USAID

Agentia SUA pentru Dezvoltare Internationala (USAID) a acordat pâna la momentul actual asistenta tehnica în valoare de peste 290 milioane dolari SUA. Obiectivele principale ale activitatii USAID în Moldova sunt: reforma fiscala si financiara pentru sustinerea cresterii economice în baza conditiilor de piata; dezvoltarea întreprinderilor private pentru crearea locurilor noi de munca si generarea venitului; institutii democratice mai receptive si responsabile; si programele de asistenta sociala pentru grupurile vulnerabile.

În prezent, USAID este activ implicat în proiectul de reforma fiscala (9 milioane USD) prin sprijinirea Ministerului Finantelor în sase domenii ale reformei fiscale: politica fiscala si administrarea publica,

buget, programarea veniturilor, analiza fiscala si finantarea inter-guvernamentala.

Prin intermediul proiectelor, asa ca Proiectul de privatizare a sectorului energetic si a cadrului de reglementare în sectorul energetic, USAID sprijina autoritatile în comercializarea retelelor electrice si întreprinderilor de productie a energiei electrice si acorda asistenta agentiei de reglementare a sectorului energetic. În sectorul telecomunicatiilor, Agentia planifica sa sporeasca acoperirea, volumul si calitatea serviciilor acordate, cât si sa asiste Guvernul la privatizarea Moldtelecom-ului. Suplimentar, se acorda consultanta Agentiei Nationale de Reglementare în Telecomunicatii în domeniul tarifelor, licentierii si administrarii frecventelor. În agricultura, USAID acorda asistenta pentru îmbunatatirea politicii în domeniu, cadrului legislativ si de reglementare, dezvoltarea si asistenta asociatiilor private de fermieri si cooperativelor, finalizarea procesului de eliberare a titlurilor de proprietate asupra pamântului, extinderea programelor de creditare în colaborare cu bancile participante din Moldova si promovarea instruirii în gestionarea gospodariilor, planificarea afacerilor si dezvoltarea cooperativelor.

USAID mai acorda sustinere pentru reforma în contabilitate, inclusiv BNM; dezvoltarea ÎMM contribuind la facilitarea accesului ÎMM la experienta de afaceri si informatia despre piata, cât si sprijin institutional Parlamentului si reformei autoritatilor locale. De asemenea, Agentia sustine dezvoltarea sectorului de ocrotire a sanatatii prin crearea serviciilor de asistenta medicala primara în comunitati, care pot servi drept modele pentru a fi implementate apoi si în alte localitati la nivel national.

Germania

Pâna în prezent, Germania a acordat Moldovei o asistenta în valoare de aproximativ 140 milioane Euro. Doi ani în urma, Germania si Moldova au ratificat un tratat de cooperare financiara, care se afla la etapa de implementare si are o valoare totala de 20 milioane marci germane, din care 10 milioane marci au fost alocate pentru restructurarea rurala si 10 milioane marci au fost alocate pentru activitatile de micro-finantare ale Companiei MEC. Exista planuri de re-alocare a unor fonduri alocate sectorului rural spre un program de infrastructura si reducere a saraciei, însa o decizie finala va fi luata în curând.

Suedia

Începând cu 1998, Guvernul Suediei a acordat 170 milioane coroane suedeze (19 milioane Euro), în special pentru activitati în sectorul social, transformari economice, mediu si dezvoltarea democratica.

În sectorul social, proiectele principale în curs de implementare sunt axate pe dezvoltarea unei politici eficiente de protectie sociala; îmbunatatirea situatiei copiilor nou-nascuti si cu dezabilitati, copiilor si adolescentilor, oamenilor în vârsta si invalizilor; sustinerea activitatilor care au drept scop controlul asupra TBC si HIV/SIDA; si contributi pentru Fondul de Investitii Sociale din Moldova.

Cele 70 milioane coroane suedeze, alocate pentru transformari economice, sunt destinate: dezvoltarii sectorului agrar în perioada de post-privatizare (contributia la proiectul Bancii Mondiale); asistenta în negocierile asupra datoriilor externe; consolidarea sistemului de învățământ profesional; sustinerea sectorului ÎMM; eficienta pietei de munca si crearea unui registru funciar. Problemele de mediu sunt abordate printr-un program de instruire pentru profesorii moldoveni si prin studii ale calitatii aprovizionarii cu electricitate si caldura. Asistenta pentru dezvoltarea democratica este acordata proiectelor de instruire în domeniul drepturilor omului pentru politie, probleme de gender, trafic de fiinte umane (prin programul IOM), sustinerea administratiei locale si îmbunatatirea functiilor de

mentinere a drumurilor.

Un nou program de asistenta bilaterala pentru perioada 2004-2006 pentru Moldova va fi adoptat în curând de Guvernul Suediei.

Olanda

În perioada 1997-2002, granturi în valoare totala de 12 milioane Euro au fost acordate proiectelor moldo-olandeze în domeniul agriculturii, energiei, mediului si industriei. Acest program este coordonat de Senter, o agentie a Ministerului Economiei din Olanda. Suplimentar, Olanda co-finanteaza proiectele PNUD de perfectionare a sistemului legislativ din Moldova.

Marea Britanie

Prin intermediul Departamentului pentru Dezvoltare Internationala (DFID), asistenta în valoare anuala de aproximativ 2 milioane lire sterline se axeaza pe trei sectoare principale: crearea conditiilor de trai durabile în localitatile rurale, protectia sociala si consolidarea societatii civile. Asistenta este acordata si prin intermediul unui proiect de doi ani în domeniul politicii comerciale axat pe probleme de post-aderare la OMC.

Unul din proiectele principale în domeniul comunitatilor rurale include componente ce tin de crearea Asociatiilor de Economii si Credit si sustinerea Organului de Stat pentru Supraveghere. DFID a conlucrat cu Banca Sociala pentru îmbunatatirea calitatii serviciilor si consolidarea gestionarii bancii.

Noile proiecte, care au demarat în 2002, apartin urmatoarelor domenii: localitatile rurale (2.6 milioane GBP) în scopul facilitarii crearii unor afaceri eficiente de sustinere a cetatenilor si comunitatilor; protectia civila /societatea civila (0.8 GBP); si sustinerea SRS (0.2 milioane GBP) în scopul dezvoltarii capacitatilor institutionale ale Ministerului Finantelor în planificarea cheltuielilor pe termen mediu.

Danemarca

În 1998, un Memorandum de Înțelegere, constituind cadrul oficial pentru asistenta acordata de Danemarca, a fost semnat cu autoritatile din Moldova. El acoperea asa domenii ca îmbunatatirea aprovizionarii cu apa, proiecte ecologice si sustinerea ONG-lor. Granturile daneze au fost utilizate la finantarea serviciilor de consultanta ca parte componenta a proiectului BERD de aprovizionare cu apa a municipiului Chisinau.

La finele anului 2000, Guvernul Danez a semnat un acord cu Guvernul Moldovei privind asistenta pe termen lung, care a inclus trei proiecte suplimentare de aprovizionare cu apa în localitatile rurale Borceag, Chircaesti si Edinet. În martie 2003, un nou proiect de conservare a energiei în Edinet a fost aprobat. Asistenta totala a Danemarcei pâna la momentul actual valoreaza 4.2 milioane USD. Danemarca mai acorda granturi de sustinere a ONG-lor.

Japonia

Japonia a început acordarea de asistenta bilaterala pentru Moldova în 1991 prin acordarea asistentei tehnice pentru tranzitia la economia de piata si a asistentei umanitare. În perioada 1991-1998, a fost

acordata asistenta umanitara în valoare aproximativa de- 4.5 milioane USD iar pentru perioada 1999-2004 era preconizata asistenta umanitara în valoare de JPY 200 milioane. Începând cu 1997, domeniile prioritare pentru asistenta sunt (1) tranzitia la economia de piata, (2) necesitatile umane de baza asa ca asistenta medicala si de sanatate, si (3) agricultura (inclusiv infrastructura). În 2002, Japonia a donat echipament medical si a desemnat un consultant economic japonez pe linga Presedintele Moldovei. Asistenta umanitara de urgenta a fost acordata în 1995 si 1997 drept raspuns la consecintele inundatiilor.